

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ
ІНІ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВА
Кафедра документознавства та інформаційної діяльності**

рівень освіти другий «Магістр»
галузь знань 02 «Культура і мистецтво»
спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»
освітня програма: Управління інформаційно-комунікаційною діяльністю

Форма навчання: денна

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему

**ДОКУМЕНТАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ: ВКЛАД
ІНФОРМАЦІЙНИХ УСТАНОВ**

Викона: студентка групи УІКДМ 61
Галузь знань 02 «Культура і мистецтво»
спеціальність 029 «Інформаційна,
бібліотечна та архівна справа»
освітня програма: Управління
інформаційно-комунікаційною діяльністю
Цапко Єлизавета Євгенівна
Керівник: к. істор. наук Климова К. І.
Рецензент: к. істор. наук Маковська Н. В..

КИЇВ 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ: ДОКУМЕНТАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....	19
1.1. Документаційне забезпечення діяльності органів державної влади різних ієрархічних рівнів: традиції та новації.....	19
1.2 Актуальні питання інформаційного забезпечення органів державної влади.....	39
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	47
РОЗДІЛ 2. ВКЛАД АРХІВНИХ УСТАНОВ У ДОКУМЕНТАЦІЙНО- ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ.....	51
2.1. Архівні установи та нормативне регулювання питань документування й організації роботи зі службовими документами в органах державної влади.....	51
2.2. Документи державних архівів – складова інформаційних ресурсів у діяльності органів державної влади.....	62
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	69
РОЗДІЛ 3. ДЕРЖАВНІ БІБЛІОТЕКИ: МІСЦЕ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ.....	73
3.1. Інформаційні послуги державних бібліотек: значення для діяльності органів державної влади.....	73
3.2. Сучасні завдання державних бібліотек в інформаційному забезпеченні органів державної влади в умовах електронного урядування та функціонування систем електронної взаємодії.....	85
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3.....	96
ВИСНОВКИ.....	98
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	102

ВСТУП

Актуальність дослідження. Означимо ряд факторів, які актуалізують тему нашого дослідження. *По-перше*, для сучасного розвитку держави характерні модернізація публічного управління, ускладнення державного менеджменту, зростання впливу інформації та інформаційних технологій на внутрідержавні та міждержавні відносини. Перед органами державної влади, покликаних вирішувати складні проблеми державного будівництва – розбудова політичної структури, суспільні перетворення у напрямку демократизації, розвиток ринкової економіки, постало актуальне питання удосконалення *документаційно-інформаційного забезпечення* їх діяльності як *складової і функції управління*. Від документаційно-інформаційного забезпечення органів державної влади, володіння ними релевантною інформацією залежить ефективність державного управління. Саме ці фактори визначили вектор наукових студіювань – дослідження *нових підходів до документаційно-інформаційного забезпечення діяльності* органів державної влади.

По-друге, розвиток процесів демократизації, акумулювання глобальних інформаційних ресурсів створили сприятливі передумови для розвитку суспільства в цілому, так і сфери державного управління. Сучасні інформаційно-комунікаційні відносини сформували *нову модель* документаційного забезпечення діяльності органів державної влади, *модифікували процеси інформаційного забезпечення* державних структур. Аналіз традиційних методів і новаційних підходів документаційного забезпечення управління та розкриття актуальних питань інформаційного забезпечення органів державної влади входять до предметної сфери нашого дослідження.

По-третє, збільшення обсягів створюваної суспільством інформації потребувало *організації* потужного *інформаційного масиву*, різнохарактерного за своїми складовими, які мали різне походження, форми фіксації, функціональне призначення, строки зберігання, методи і форми використання.

Значення *організації інформаційних ресурсів* зростало у зв'язку з потребами управління, адже швидкість і якість прийняття управлінських залежала від використання *упорядкованої інформації*. Зростання попиту на інформацію, напрацювання нових методів пошуку і обробки даних потужних інформаційних масивів, вироблення і поширення інформації визначило роль у цих процесах *інформаційних центрів* – бібліотечних і архівних установ. Швидкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій створив умови для *широкого залучення інформаційних установ*, зокрема архівів, бібліотек, до документаційно-інформаційного забезпечення діяльності органів державного управління. Вклад державних архівних установ і державних бібліотек в інформаційно-документаційне забезпечення владних структур стали предметною сферою даної кваліфікаційної роботи.

По-четверте, в умовах розбудови демократичного суспільства, відкритості та доступності до державних інформаційних ресурсів, органи державного управління формували *особливі потреби і запити* на інформаційну, інформаційно-аналітичну продукцію, які стосувалися розширення участі громадян у державному управлінні та їх широкого доступу до інформаційних ресурсів. Сучасна мережа інформаційних комунікацій уможливила широкий доступ до інформаційних ресурсів державних установ, архівних інституцій, публічних бібліотек різним соціальним групам. Державна політика гарантує доступ до архівних документів, які містять соціально значущу інформацію. У даному дослідженні ми розкрили питання ролі архівних інформаційних ресурсів в демократизації суспільних процесів, а відтак, більш ефективному державному управлінню соціальною сферою.

По-п'яте, історіографічний огляд даної теми свідчить про відсутність комплексних досліджень, які б всебічно висвітлювали роль інформаційних установ у документаційно-інформаційному забезпеченні діяльності органів державної влади.

Зв'язок роботи з напрямками наукових досліджень кафедри.

Дослідження проведено в рамках науково-дослідної роботи кафедри документознавства та інформаційної діяльності Державного університету телекомунікацій «Інформаційно-комунікаційний простір: документознавчий та лінгвокультурологічний аспекти» (державний реєстраційний номер 0115U000424).

Стан вивчення теми. Документаційно-інформаційне забезпечення діяльності органів державної влади та роль у цьому забезпеченні інформаційних установ опинилося у фокусі наукових інтересів *дослідників управлінської сфери*. Теоретико-методологічні засади прийняття та реалізації управлінських рішень органами державної влади з використанням документаційно-інформаційних ресурсів [87, 124, 128, 136], державна політика і розвиток системи управління документацією в державних структурах [82, 83, 93], особливості документаційного забезпечення в державному управлінні [127, 131] інформаційно-аналітичний супровід управління [99, 112], зміна парадигми управлінських процесів в умовах впровадження електронного урядування [84–86, 88, 100–104, 107, 116, 120, 123, 126, 129, 130], нові запити на інформаційно-аналітичну продукцію для сфери управління – такий основний перелік напрямів досліджень управлінської галузі наукових знань.

Бібліотекознавчий аспект нашого дослідження включає широкую *палітру проблем*: бібліотеки в реалізації державної інформаційної політики [32, 68, 69], роль бібліотек у формуванні державної інформаційної інфраструктури [92, 94–96, 111, 115]; розширення функцій та значення бібліотечно-інформаційної діяльності на ринку інформаційних послуг [73, 75–77]; тенденції розвитку, перспективи, напрями і форми інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів державної влади; сутність інформаційних запитів державних структур до бібліотек як інформаційних центрів; бібліотеки як посередники між державою і громадянським суспільством в умовах електронного урядування; каталізатори затребуваності

інформаційно-інтелектуального потенціалу публічних бібліотек у сфері державного управління, здійснення регіональної політики; критерії якості затребуваної державними структурами видів інформаційно-аналітичних продуктів; правові й організаційні засади, технологічні процедури, програмне забезпечення та створення бібліотеками консолідованої інформації для сфери публічного управління та ін.

Монографії та ряд публікацій дослідниці доктора наук із соціальних комунікацій Т. Ю. Гранчак висвітлюють роль бібліотек, їхніх інформаційно-аналітичних підрозділів як суб'єктів політичної комунікації у різних соціальних, економічних, політичних умовах розвитку суспільства, забезпеченні інформаційного супроводу управління, аналізують можливості участі бібліотечних установ у політико-комунікаційних процесах, їх ефективності, забезпечуючи стабільність розвитку держави [78, 79].

Питання ролі публічних бібліотек в інформаційному забезпеченні управління знайшли всебічне висвітлення у монографічному дослідженні В. Е. Пальчук [121]. Авторка акцентувала увагу на організаційно-функціональних особливостях бібліотек як важливих суб'єктах інформаційного забезпечення управління, охарактеризувала сутність управлінських запитів до бібліотек та розширення функцій цих інформаційних установ під впливом запитів від органів державної влади. В. Пальчук ґрунтовно висвітлила напрями інформаційно-аналітичної роботи бібліотек, означила роль інформаційно-аналітичних структур сучасних бібліотек, вказала роль бібліотек різних регіонів України в інформаційно-аналітичному забезпеченні державних структур. Окремий розділ вказаного монографічного дослідження присвячений вкладу бібліотек в інформаційно-аналітичне забезпечення електронного урядування, а саме: розбудові інформаційної інфраструктури е-урядування, інтелектуальному розвитку всіх учасників електронної демократії.

Роль бібліотек у системі інформаційно-комунікаційного забезпечення електронного урядування стало предметом дисертаційного дослідження на

здобуття ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій А. М. Плахтій [125]. Авторка поставила за мету розкрити місце державних бібліотек в інформаційній інфраструктурі е-урядування, напрями інформаційно-комунікаційного забезпечення бібліотеками е-урядування, окреслити сучасні проблеми участі бібліотек в е-урядуванні та вказати шляхи розв'язання цих проблем. Не залишилися поза увагою дослідниці зарубіжні практики участі публічних бібліотек в е-урядуванні. У дисертаційному дослідженні аналізуються *ресурси* державних бібліотек, *електронні сервіси*, залучені в інформаційних комунікаціях системи е-урядування, розкриваються освітні *проекти* щодо електронної демократії та взаємодії органів державної влади і громадян.

Архівознавчий аспект історіографії дослідження включає ряд важливих аспектів: архівна державна політика та нормативно-правове регулювання документаційного забезпечення управління; напрями унормування документаційно-інформаційного забезпечення діяльності органів державної влади [89, 90, 133]; тенденції розвитку правового регулювання документаційного забезпечення управління; місце і роль ретроспективної інформації в системі управління; вплив новітніх технологій на зміну парадигми інформаційно-документаційного забезпечення управління та роль архівних інституцій [110].

Прийняття законів України «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про електронний цифровий підпис», «Про електронні довірчі послуги» активізували дослідження вітчизняних архівістів на теренах унормування роботи з електронними документами та їх архівування. Потреба у підзаконних актах, які б регламентували технології створення, зберігання та використання е-документів, е-документообігу в установах, організаціях стимулювала наукові дослідження та реалізацію їх в розробці нормативно-правових актів. Ряд ґрунтовних публікацій, у тому числі й дисертаційне дослідження директора Центрального державного електронного архіву України Ю. С. Ковтанюка присвячено питанням електронного діловодства та

його унормування, зокрема, уніфікації та стандартизації е-документів, регламентації процесів і процедур роботи з е-документами [105]. Власне вся тематика досліджень Ю. Ковтанюка оберталася навколо проблем унормування роботи з е-документами на всіх стадіях їхнього життя.

Аналізу нормативно-правових актів, які регулюють роботу з документами в органах державної влади присвячено публікації О. В. Денисенка – колишнього начальника відділу нормативно-методичного забезпечення діловодства та розвитку інформаційних технологій Департаменту діловодства, формування, зберігання і обліку документів НАФ Державної архівної служби України [80, 81]. Заслуговує на увагу його публікація про унормування порядку роботи з документами, з *обмеженим доступом* (містять службову інформацію). Стаття базувалася на практичному досвіді автора, його участі у розробленні нормативно-правового акту, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України у 2016 р. – «Типова інструкція про порядок ведення обліку, зберігання, використання та знищення документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію» [62]. Стаття розкриває поняття «службова інформація», вказує сферу поширення цієї інструкції, її новаційні положення [81].

Одну із публікацій О. Денисенко присвятив аналізу структури і змісту важливого нормативно-правового акту, що регулює процеси створення е-документів та е-документообігу – «Порядку роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання» та іншим нормативним документам, які доповнювали цей порядок [80]. Автор підкреслює переваги «Порядку» серед інших нормативних актів у питаннях вироблення *загальних правил* створення, одержання, передавання, оброблення, зберігання е-документів та використання їхньої інформації. Автор тоді наголосив на необхідності внесення змін до інших нормативно-правових актів, узгодження їх з даним «Порядком...», що пізніше реалізувалося у розробленні нових інструкцій з діловодства у 2018 р.

Дослідженню ролі архівних установ у нормативно-методичному забезпеченні документаційного забезпечення управління присвячені дисертаційне дослідження та низка наукових публікацій колишнього наукового співробітника Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства О. М. Загорецької [89, 90]. Авторка зазначила провідну роль нормативно-правового регулювання у документаційному забезпеченні управління, проаналізувала тенденції розвитку нормативного регулювання документаційного забезпечення управління, висвітлила еволюцію організації роботи з управлінською документацією, вказала вплив чинників на ці процеси, подала характеристику особливостей і дієвості нормативно-правового забезпечення діловодства, визначила перспективні напрями унормування документаційних процесів, у тому числі й органах державного управління [90]. Дослідниця розкрила роль УНДІАСД, центрального органу виконавчої влади у сфері архівної справи і діловодства у розробленні наукових засад нормативного регулювання роботи з управлінськими документами на стадії діловодства, охарактеризувала роль архівної періодики у висвітленні наукових методик документування та організації роботи з документами. Науковий доробок О. Загорецької ліг в основу нормативно-методичних документів, що регулювали сферу діловодства – стандарту на уніфіковану систему організаційно-розпорядчої документації, методичних рекомендацій щодо розроблення галузевих переліків документів та типових і примірних номенклатур справ [39, 51, 55, 56 114].

Важливим напрямом роботи органів державної влади з управлінською документацією є експертиза цінності документів. Висвітленню наукових засад експертизи, складання базового нормативу для проведення експертизи – Переліку типових документів присвячені дисертаційне дослідження та наукові публікації С. В. Сельченкової [132–135]. Унормування експертизи цінності документів Авторка пов'язує з розробленням Стратегії розвитку архівної справи, напрямами наукових досліджень УНДІАСД, роботою Центральної

експертно-перевірної комісії при Державній архівній службі України. Теоретичний досвід С. Сельченкової реалізувався у конкретних проєктах – за її участі розроблялися всі редакції Переліку типових документів [48], а також галузеві переліків [46, 47], методичних рекомендацій щодо їх укладання, а також методичних рекомендацій з визначення джерел комплектування державних архівів (потужною ланкою цих джерел є органи державної влади всіх рівнів і їхні фонди зберігаються в центральних, галузевих, місцевих державних архівах). Нові підходи у питаннях застосування наукових принципів і критеріїв експертизи цінності управлінських документів репрезентовані у науково-методичному посібнику С. Сельченкової та К. Селіверстової «Експертиза цінності управлінських документів: історія, теорія, методика» [135]. Авторки аналізували зарубіжний, радянський, вітчизняний досвід проведення експертизи управлінських документів, а також обґрунтували необхідність модифікацій сучасних підходів до експертизи документів, посилення нормативно-методичного забезпечення експертизи та створення потужної *системи переліків* документів у вітчизняному документаційному забезпеченні управління [135, с. 145–146]. С. Сельченкова є одним із авторів-розробників Типової інструкції з діловодства (редакції 2011 р.). Аналізу цього базового нормативу для органів виконавчої влади щодо роботи з управлінською документацією присвячена публікація вказаної Авторки [133]. Дослідниця означила сферу дії інструкції та вказала на необхідність нормативного регулювання роботи з тими документами, на які не поширюється Типова інструкція – документи за зверненнями громадян та запитами на публічну інформацію, документація з обмеженим доступом, а також електронні документи. Важливі методологічні підходи Авторки щодо удосконалення структури і змісту Типової інструкції знайшли втілення у новій редакції Типової інструкції 2018 р. (№ 55) [60]. Оскільки Типова інструкція мала обмежену сферу дії (поширювалася лише на органи виконавчої влади, не стосувалася роботи з документами в архівах установ), архівісти розробили «Правила організації діловодства та архівного зберігання документів...»[54].

Характеристиці змісту, структури, практичного значення та новацій цих «Правил» присвячена публікація С. Сельченкової «Нові правила організації діловодства та архівного зберігання документів» [132]. Заслуговує на увагу теза Авторки (однієї із розробників «Правил») про роль цього нормативу для врегулювання питань, що недостатньо висвітлені у законодавчих актах, йдеться про документи Національного архівного фонду, які вилучаються з документаційного фонду установ за рішенням суду, судді, слідчого. Відповідно до «Правил» документи мають обов'язково повертатися установам протягом року [132, с. 46]. Інший важливий аспект «Правил», як зазначила дослідниця, обов'язковість для всіх установ дотримуватися вимог стандарту на уніфіковану систему організаційно-розпорядчої документації (нова редакція цього стандарту набула чинності 01 вересня 2021 р. [39]).

З актуалізацією проблем запозичення передового досвіду зарубіжних країн у сфері роботи зі службовою документацією та гармонізацією вітчизняної нормативної бази керування документацією з міжнародними стандартами [58] пояснюється поява низки праць, що висвітлювали зарубіжний досвід регулювання діловодства та обґрунтовували важливість для вітчизняної практики запозичень нормативно-правового регулювання у цій сфері. Порівняльний аналіз ролі архівних інституцій в унормуванні сфери керування документаційними процесами здійснений у працях відомої дослідниці І. Є. Антоненко [67]. Базуючись на об'єктивній реальності входження України у світовий інформаційний простір та єдину сферу керування документацією, Авторка обґрунтовувала важливість впровадження інновацій у сферу роботи зі службовою документацією. Інноваційні підходи можна було запозичити у тих країнах, які досягли високого рівня законодавчо-нормативного регулювання сфери інформації та документації. Цій дослідниці належить розроблення концепції впровадження в Україні норм міжнародного стандарту ISO 15489-2001 «Інформація та документація. Керування документацією», а також підготовка до впровадження національного стандарту «Інформація та документація. Керування документаційними

процесами» (нова версія національного стандарту – ДСТУ ISO 15489-1: 2018 «Інформація та документація. Керування записами» [42])

Огляд наукових публікацій має важливе значення не лише для з'ясування рівня вивчення даної теми, невисвітлених аспектів, дискусійних питань, але й для визначення методологічних підходів у студіюванні даної теми та означення перспективних напрямів дослідження.

Метою кваліфікаційної роботи є комплексне дослідження специфіки документаційно-інформаційного забезпечення діяльності органів державної влади різних рівнів та роль у цьому забезпеченні інформаційних установ – архівних інституцій та публічних бібліотек.

Мета визначає такі **завдання**:

- охарактеризувати систему документаційно-інформаційного забезпечення діяльності органів державної влади, яка узалежнена від завдань і функцій державних органів;
- визначити роль державної політики у сфері документаційно-інформаційного забезпечення державних органів;
- проаналізувати традиційні форми документаційно-інформаційного забезпечення органів державної влади та новації, пов'язані з провадженням інформаційно-телекомунікаційних технологій;
- розкрити вплив новітніх технологій на модель документаційно-інформаційного забезпечення органів державної влади;
- показати взаємозв'язок між організаційними засадами, завданнями та функціями органів державної влади, технологічними змінами та формами документаційного забезпечення державних органів;
- висвітлити вклад архівних установ в унормування документаційно-інформаційного забезпечення органів державної влади;
- вказати роль архівних документів як складової інформаційних ресурсів у діяльності органів державної влади;
- розкрити значення і перспективи розвитку інформаційних послуг публічних бібліотек у діяльності органів державної влади;

– означити завдання державних бібліотек в інформаційному забезпеченні органів державної влади в умовах електронного урядування.

Об’єкт дослідження: документаційно-інформаційне забезпечення діяльності органів державної влади.

Предмет дослідження: вклад інформаційних установ у документаційно-інформаційне забезпечення діяльності органів державної влади.

Джерельна база дослідження. Структура і зміст джерельної бази дослідження надають можливість комплексно, всебічно висвітлити обрану тему. Найважливішою ланкою у структурі джерел є закони та підзаконні акти. Закони України, укази Президента України [19 – 21], нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України регламентують правові засади документаційно-інформаційної діяльності органів державної влади та реалізації документаційного й інформаційного їх забезпечення інформаційними установами [24, 25, 27, 28, 30, 34, 36, 37]. Законами України «Про інформацію» [9], «Про державну таємницю» [6], «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» [7], «Про концепцію Національної програми інформатизації» [10], «Про Національну програму інформатизації» [12], «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства» [13], «Про Національний архівний фонд та архівні установи» [11], «Про бібліотеки і бібліотечну справу» [2] регулюються найважливіші питання діяльності в інформаційно-документаційній сфері.

Постановами і розпорядженнями Кабінету Міністрів України схвалювалися Концепція розвитку електронного урядування в Україні (2010 р.), план дій з впровадження в країні Ініціативи «Партнерство «Відкритий уряд»» (2012 р.), Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні (2013 р.) як мають важливе джерелознавче значення для вивчення новацій в документаційно-інформаційному забезпеченні діяльності органів державної влади.

Тісно пов'язані з попередньою групою джерел міжнародні, державні та галузеві стандарти, накази Міністерства юстиції України, Державної архівної служби України, президії Національної академії наук України, які унормовують всі напрями роботи органів державної влади, архівних установ та публічних бібліотек у сфері управлінської та документаційно-інформаційної діяльності. Стандарти регламентують всі сфери документаційної та інформаційної діяльності: термінологію, документування управлінських дій, організацію роботи з управлінською документацією, включаючи її архівування та використання ретроспективної інформації.

Важливий джерелознавчий потенціал мають відомчі документи – стратегії, концепції, плани, звіти, рішення колегії Державної архівної служби України та аналогічна документація Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (далі – НБУВ). Так, Стратегія розвитку архівної справи до 2025 року [59], визнаючи архівну галузь *соціально-інформаційною*, визначила місію її розвитку, яка полягає у постійному зберіганні соціально значущих інформаційних ресурсів, наданні універсального доступу і рівних можливостей задля захисту демократії і прав людини, *підтримці розвитку держави* та громадянського суспільства.

Напрями і форми забезпечення діяльності владних структур інформацією та інформаційно-аналітичною продукцією презентовані у документах та виданнях Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади НБУВ. Зокрема, інформаційно-аналітичний журнал «Україна: події, факти, коментарі» (періодичність видання – двічі на місяць з широким залученням регіональної проблематики) висвітлює проблеми ефективності державного управління, аналізує актуальні події політичного, економічного, соціального життя країни. У інформаційно-аналітичному бюлетені інтернет-ресурсів «Соціальні мережі як чинник інформаційної безпеки» (виходить двічі на місяць) презентовані матеріали про роль і розвиток соціальних мереж, про вплив мереж на державне управління, бізнес, громадськість і порушуються питання захисту даних, проблеми державної і

суспільної безпеки. Періодичність публікації цих видань свідчить про надання актуальної/оперативної інформації для різних споживачів, у тому числі й органів державної влади. Для державних структур, у повноваженні яких вирішення питань науки та наукової діяльності, важливим джерелом інформації є щомісячне інформаційно-аналітичне видання «Шляхи розвитку української науки», що висвітлює актуальні проблеми реформування науки, підвищення її ефективності, аналізуються здобутки вітчизняної та зарубіжної науки.

Джерелом для студіювання теми є *портали державних інституцій* – центральних та регіональних органів державного управління, які презентують інформацію про роль інформаційних установ у системі державного управління, концепції, стратегії, державні програми [70–72]. Відмітимо джерелознавчу цінність веб-сайтів державних архівних установ та провідних публічних бібліотек, де широко представлена інформація про роль цих інформаційних установ у системі соціальних комунікацій та сприянні документаційно-інформаційному забезпеченні державних органів влади.

До джерельної бази дослідження ми залучили матеріали наукових семінарів, науково-практичних конференцій, круглих столів, де активно дискутувалися актуальні питання державної політики у сфері інформації та документації, керування записами, інформаційно-аналітичної діяльності, розвитку архівної та бібліотечної справи в контексті документаційно-інформаційного забезпечення діяльності органів державної влади.

Методи дослідження. У кваліфікаційній роботі використаний широкий арсенал принципів та методів дослідження, як загальнонаукових так і спеціальних. Принципи історизму, комплексності та об'єктивності надали можливість в ретроспективі дослідити традиції і новації документаційно-інформаційне забезпечення діяльності державних владних структур різних ієрархічних рівнів, розкрити роль інформаційних установ, зокрема публічних бібліотек та архівних органів в інформаційному забезпеченні та унормуванні роботи зі службовою документацією, а також охарактеризувати сутність і

особливості документаційно-інформаційного забезпечення органів державної влади в умовах інформатизації, глобалізаційних процесів та цифровізації.

Загальнонаукові методи аналізу та синтезу використані нами при визначенні інформаційної цінності джерел та наукових праць з даної тематики, залучених до ареалу дослідження, характеристиці особливостей реалізації функцій архівних та бібліотечних установ з питань документаційного та інформаційного забезпечення владних структур, а також при аналізі сутності інформаційно-аналітичної роботи. Описово-аналітичний та прогностично-аналітичний методи застосовані нами для описання конкретного вкладу інформаційних установ в документаційно-інформаційне забезпечення діяльності органів державної влади та визначення перспективних напрямів цієї діяльності. Функціональний метод дослідження уможливив обґрунтування різних функцій державних архівних установ та бібліотек в документаційно-інформаційному забезпеченні діяльності органів державної влади. Застосовувався у дослідженні структурний метод при аналізі системи документаційно-інформаційного забезпечення управлінських повноважень державних органів.

Ми послуговувалися теоретичними, науково-прикладними здобутками, методами наукових дисциплін з публічного управління, документознавства, керування документаційними процесами, архівознавства, бібліотекознавства, інформології, соціальних комунікацій. Інформаційно-комунікаційний підхід використаний при аналізі взаємозв'язку державних органів влади з інформаційними установами.

Наукова новизна кваліфікаційної роботи полягає у комплексному дослідженні ролі архівних установ та публічних бібліотек у документаційно-інформаційному забезпеченні діяльності органів державної влади. У роботі вперше:

– проаналізовані моделі документаційно-інформаційного забезпечення діяльності органів державної влади у залежності від завдань і функцій державних органів;

– розкриті актуальні питання інформаційного забезпечення діяльності органів державної влади;

– на компаративістських засадах визначений вклад архівних установ та публічних бібліотек у документаційному, інформаційному забезпеченні діяльності органів державної влади.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що дослідження має *науково-прикладний* характер. Результати студіювання можуть бути використані у навчальному процесі з підготовки фахівців за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», зокрема у викладанні таких дисциплін «Архівознавство», «Діловодство», «Інформаційно-аналітична діяльність», «Керування документаційними процесами», а також для написання праць з документаційно-інформаційного забезпечення діяльності органів державної влади.

Особистий внесок магістранта. Методика та прикладні результати, які складають зміст кваліфікаційної роботи, отримані автором самостійно. Шляхом вивчення широкого масиву наукової літератури та аналізу джерел *вперше комплексно* досліджені тенденції, напрями і форми нормативно-правового, документаційного та інформаційного забезпечення владних структур і роль у такому забезпеченні державних архівних та бібліотечних установ.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Результати дослідження розглядалися та обговорювалися на засіданнях кафедри документознавства та інформаційної діяльності. Аналіз окремих аспектів досліджуваної теми був викладений у науковій публікації «Державні інституції та питання нормативного регулювання інформаційно-документаційного забезпечення управління» [138].

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, шести підрозділів, висновків, списку використаних джерел та літератури. Загальний обсяг роботи – 112 сторінок, оригінальний текст – 98 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ: ДОКУМЕНТАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1.1. Документаційне забезпечення діяльності органів державної влади різних ієрархічних рівнів: традиції та новації

Документаційне забезпечення, розвиваючись разом з державним апаратом, реагувало на запити управлінської системи, віддзеркалювало тенденції розвитку державного управління і модифікувалося, пройшовши ряд історичних періодів. Органи державної влади як інституціональна складова державної влади, що покликані реалізовувати функції держави, мають свої юридично визначені повноваження. Реалізація цих повноважень здійснюється шляхом управління. Складовою управління всіх ієрархічних рівнів та виконання владних повноважень органами влади є документаційне забезпечення. Ієрархічність органів державної влади визначається обсягом владних повноважень, відтак, вони поділяються на центральні та місцеві органи. Принцип поділу державної влади на законодавчу, виконавчу і судову визначив архітектуру вищих органів державної влади – Верховна Рада України, Президент України, уряд (Кабінет Міністрів України), міністерства, відомства, Конституційний та Верховний Суди, силові органи (Служба безпеки України, Генеральна прокуратура, поліція, збройні сили). Нижчою ланкою в ієрархії установ є місцеві органи державної влади – місцеві державні адміністрації.

Важливим джерелом інформації для реалізації державних функцій та найважливішим ресурсом управління є документація. Керування документаційними процесами (документаційне забезпечення управління), метою якого є забезпечення інформаційною підтримкою політичного, соціально-економічного, культурного розвитку країни, знаходиться під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів. Керування документацією в органах державної влади – багатоаспектна проблема, яка потребує наукового обґрунтування, спеціального дослідження. Документаційне забезпечення

органів державної влади стосується діяльності самих інституцій, орієнтованої на виконання державних функцій відповідно до завдань, визначених законодавчо-нормативними актами. Ознакою сьогодення є тісна співпраця владних структур з органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами – бізнес-структурами, громадськими організаціями, громадянами.

У сфері державного управління ще у 19 ст. документаційне забезпечення діяльності владних структур стало у *фокусі інтересів*. Саме тоді з'являються перші нормативні акти, які на відомчому рівні регулювали роботу зі службовими документами. Усвідомлення важливості діловодства / документаційного забезпечення для системи управління стало *каталізатором унормування* всіх процесів роботи з документами як на оперативній стадії, так і стадії архівного зберігання. Правове регулювання документаційного забезпечення органів державної влади забезпечувало ефективність функціонування всієї системи управління і свідчило про визнання документованої управлінської інформації як важливого ресурсу управління. Розроблення законів і підзаконних актів, які регулювали всі процедури роботи з управлінськими документами на всіх стадіях їхнього життя було пріоритетом державної політики у сфері документаційного забезпечення управління. Об'єктом правового регулювання документаційне забезпечення управління в зарубіжних країнах стає у 20 ст., коли актуалізувалися питання власності на управлінську документовану інформацію, проблеми доступу до публічної інформації.

Документаційне забезпечення органів державної влади має потужну законодавчо-нормативну базу. Одним із важливих факторів ефективного управління є раціональні методи документування та організації роботи зі службовими документами. Останнє узалежнено від наявності законів і підзаконних актів, що регламентують роботу з управлінською інформацією та документацією. На законодавчому рівні в нашій країні закріплені основи державної політики у сфері інформації та документації.

Базуючись на міжнародному досвіді керування документаційними процесами, на початку 1990-х рр. Україна розпочала розбудову правової бази документаційного забезпечення управління. Першим законом, який заклав підмурки правової надбудови у сфері інформації та документації, став Закон України «Про інформацію». Інформацією, згідно цього закону, є будь-які відомості та дані, що зберігаються на матеріальних носіях або у електронному вигляді [9]. Управлінська інформація фіксується та зберігається на різних носіях. Основними видами інформаційної діяльності, а відтак і роботи з управлінськими документами, є створення, отримання, зберігання, поширення, використання і захист інформації.

Основними принципами державної політики у сфері інформації закон називає рівні можливості всіх суб'єктів інформаційної діяльності до інформації, прозорість і відкритість у діяльності владних структур. Реалізувати ці принципи можна при умові створення потужних інформаційних систем і мереж, розвитку е-урядування та тісній міжнародній співпраці у сфері інформації. Вхідження України до світового інформаційного простору гарантує розвиток демократичних процесів у роботі з інформацією. Правовий акт встановлює відповідальність органів державної влади за роботу з документованою інформацією. Згідно закону «Про інформацію» суб'єкти владних повноважень мають створювати підрозділи, які б у статусі учасників інформаційних відносин забезпечували доступ до управлінської інформації.

Для документаційного забезпечення управління важливі ті положення закону, які встановлюють правовий режим документування інформації, бо саме документування інформації (документ як організаційна форма інформації) є обов'язковою умовою включення її до інформаційних ресурсів. У даному випадку документована управлінська інформація складає потужний сегмент державних інформаційних ресурсів. Порядок документування управлінської інформації встановлюють органи державної влади. Не вся управлінська інформація за порядком доступу є відкритою. Існують категорії інформації з обмеженим доступом – таємна, конфіденційна та службова.

Органи державної влади у своїй діяльності створюють документи, інформація яких віднесена до відкритої та з обмеженим доступом. Як бачимо, даний закон регулює відносини у таких напрямках: порядок *документування інформації*, створення та використання інформаційних ресурсів, відповідальність органів державної влади за документаційно-інформаційну діяльність, *захист інформації* та права суб'єктів інформаційних процесів.

Відносини, що пов'язані з віднесенням інформації до державної таємниці, її засекречуванням та розсекречуванням, захистом в інтересах держави регулюються Законом України «Про державну таємницю». Враховуючи те, що інформація, яка містить державну таємницю, є документованою, це має важливе значення для сфери документаційного забезпечення діяльності органів державної влади. У статтях закону вписані положення про охорону державної таємниці, процедури засекречування, розсекречування державної таємниці, допуском до таємної інформації. Відомості (інформація), що віднесені до державної таємниці стосуються державної безпеки, оборони країни, міждержавних відносин, економіки, розголошення яких може нашкодити інтересам країни. Таємна інформація за ступенем секретності поділяється на «таємно», «цілком таємно», «особливої важливості» [6, ст. 13].

Закон визначає компетенції *державних органів*, посадових осіб у питаннях охорони державної таємниці. Документаційне забезпечення органів державної влади здійснюється відповідно до вимог законодавчо-нормативних актів та дотримання умов щодо забезпечення *режиму секретності*. Керуючись статтями цього закону органи державної влади створюють режимно-секретні підрозділи, встановлюють *рівні доступу* до таємної інформації для державних службовців, формують нормативну базу щодо документування та організації роботи з управлінською документацією, віднесеною до державної таємниці. Підрозділи владних структур, відповідальні за роботу з таємною інформацією, співпрацюють з державними архівами, які теж мають відповідні структурні підрозділи і зберігають

секретну управлінську документацію органів державної влади, допоки не спливе термін засекречування документованої інформації.

Проблеми *захисту інформації* актуалізувалися з впровадженням телекомунікаційних систем (сукупність технічних і програмних засобів, використовуваних для обміну інформацією). Правовим актом, який регулює відносини у питаннях захисту інформації в телекомунікаційних, інформаційних, інформаційно-телекомунікаційних системах є прийнятий 1994 р. Закон України «Про захист інформації в автоматизованих системах» (з 2005 р. – «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах»). Закон визначає суб'єкти відносин, що пов'язані з захистом інформації: володільці інформації (визначають перелік користувачів та порядок доступу інформації), власники системи (визначають умови обробки інформації, забезпечують *захист* інформації в системі [7, ст. 7, 8]), користувачі та *центральный орган* виконавчої влади з організації спеціального зв'язку та захисту інформації (вносить пропозиції стосовно державної політики у сфері захисту інформації, формує вимоги до комплексної системи захисту інформації з *обмеженим доступом* та *державних інформаційних ресурсів*, *контролює* забезпечення захисту інформації [7, ст. 10]). Зазначений центральний орган разом з органами державної влади погоджують і встановлюють *особливості захисту* інформації з обмеженим доступом та державних інформаційних ресурсів. Вимоги до захисту інформації про банківську діяльність в системах встановлюються Національним банком України.

Однак, є *публічна інформація*, якою володіють суб'єкти владних повноважень (ця інформація створена або отримана владними структурами при виконанні своїх функцій і обов'язків), що становить *суспільний інтерес*. Право кожного громадянина чи юридичної особи мати доступ до цієї інформації. *Забезпечення цього права* та порядок здійснення *доступу* до неї регулюється Законом України «Про доступ до публічної інформації». Мета зазначеного закону – забезпечити *прозорість* і *відкритість* діяльності

суб'єктів владних повноважень (органів державної влади), створити *механізми реалізації права* на доступ до публічної інформації [8, ст. 2, п. 1]. Для *забезпечення доступу* до публічної інформації суб'єкти владних повноважень надають інформацію за *запитами* (строки розгляду і виконання запитів узалежені від їх характеру – від 48 годин до 5 – 20 робочих днів), а також *оприлюднюють* інформацію на офіційних веб-сайтах (інформація у формі відкритих даних), єдиному державному порталі відкритих даних, в офіційних друкованих виданнях [8, ст. 5].

Закон вимагає здійснення державного, парламентського і громадського контролю за *забезпеченням права* доступу до публічної інформації. Законом регулюється питання про *обмеження доступу* до публічної інформації *таємної* (містить таємницю державну, банківську, розвідувальну, професійну, таємницю досудового розслідування), *конфіденційної* (інформація, доступ до якої обмежений фізичною чи юридичною особою, крім владних структур), *службової* (внутрівідомча службова кореспонденція, інформація про напрями діяльності органів державної влади, яка передує публічному обговоренню і прийняттю рішень, а також зібрана під час контррозвідувальної, оперативно-розшукової роботи, що не віднесена до державної таємниці). Визначаються законом види інформації, доступ до якої *не може бути обмеженим*, наприклад, інформація про розгляд і затвердження державного бюджету, кошториси на використання бюджетних коштів, інформація про результати перевірок, службових розслідувань порушень при здійсненні владних повноважень, відомості у деклараціях осіб, які уповноважені виконувати функції держави, інформація про оплату праці керівників юридичних осіб і їх заступників, членів наглядової ради державного підприємства. Положення закону регламентують також питання *доступу до інформації про особу* (порядок доступу до персональних даних, якими володіють розпорядники публічної інформації) [8, ст. 10].

За Законом України «Про доступ до публічної інформації» у формі *відкритих даних* оприлюднювалася публічна інформація для вільного

використання. Це створювало механізми *вільного обігу інформації*, створення інфраструктури відкритих даних на базі Єдиного державного веб-порталу відкритих даних, реалізації права громадян на доступ до інформації, якою володіли органи державної влади, та можливостей використання для забезпечення прав і свобод громадян. База відкритих даних забезпечувала розвиток соціальних, громадських та ін. проєктів і сервісів, а також тісну співпрацю з органами державної влади, що гарантувало ефективність діяльності останніх у наданні якісних послуг. Новітні технології у системі е-урядування розширили можливості участі громадян у державному управлінні, зокрема, впливати на прийняття управлінських рішень, що свідчить про якісно новий рівень взаємозв'язку органів державної влади і громадян.

Питання *захисту інформації про особу при обробці персональних даних* (дані біометричні, генетичні, про стан здоров'я, за якими можна ідентифікувати чи верифікувати людину), що містяться в неавтоматизованих картотеках та із застосуванням автоматизованих засобів (у сфері електронних комунікацій) деталізовані у проєкті Закону України «Про захист персональних даних». Закон орієнтований на базові засади *захисту інформації про особу*, які містяться у Конвенції про захист осіб у зв'язку з обробкою персональних даних (останні зміни внесені Комітетом Міністрів Ради Європи у 2018 р.) та Загальному регламенті Євросоюзу про захист персональних даних.

Покращення діяльності органів державної влади, уникнення недоліків у їх роботі можливе за активної участі громадян в управлінні. Конституцією України гарантовано право громадян вносити пропозиції до владних структур щодо їх статутної діяльності чи оскаржувати дії посадовців, відповідно до їх функціональних обов'язків, і на практиці реалізовувати свої конституційні права [1]. Правовою базою забезпечення можливості громадян брати участь в управлінні державними справами є Закон України «Про звернення громадян». Пропозиції/зауваження, заяви/клопотання та скарги громадян, згідно закону, можуть подаватися у письмовій чи усній формі. У пропозиціях громадяни висловлюють поради відносно діяльності органів державної влади, посадових

осіб, депутатів різних рівнів, порушують питання врегулювання суспільних відносин, удосконалення правової бази державного регулювання усіх сфер життєдіяльності суспільства. У скаргах (звернення з вимогою), як правило, громадяни вимагають захисту їх законних інтересів, поновлення прав, порушених діями чи бездіяльністю органів державної влади, їх посадових осіб та інших суб'єктів суспільних відносин. Закон забороняє органам державної влади відмовляти у прийнятті чи розгляді звернення, а також переслідувати громадян за звернення, розголошувати відомості, які містяться у зверненнях [5, ст. 7, ст. 9, ст. 10]. *Електронні петиції*, які адресуються Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України розглядаються відповідно до порядків, встановлених главою держави, законодавчим органом, та вищим органом виконавчої влади. Обґрунтовані відповіді на електронні петиції (підтримка чи невідтримка) оприлюднюються на веб-сайтах відповідних владних структур.

Ще один правовий акт, який має важливе значення для документаційного забезпечення управління – Закон України «Про Національний архівний фонд та архівні установи». І хоч закон обходить увагою роботу з документами на стадії документаційного забезпечення управління, однак друга редакція цього правового акту 2001 р. визначає функції і повноваження архівних установ стосовно доархівної стадії роботи з документами. Документаційне забезпечення управління та архівна справа визнаються двома складовими єдиної сфери діяльності, а архівні установи перебирали на себе функції науково-методичних центрів щодо роботи з документами на оперативній стадії. Вони мали розробляти нормативні акти, які регулюють процеси документаційного забезпечення. Значення цих нормативів, розроблених архівними установами, для роботи зі службовою документацією ми розглянемо в підрозділі 2.1. нашого дослідження.

На розвиток документаційного забезпечення управління значний вплив мали новітні технології. Документаційне забезпечення діяльності органів державної влади зазнало суттєвих *модифікацій* в умовах цифрових технологій.

Впровадження новітніх технологій у сферу державного управління, зокрема електронного документообігу, системи електронної взаємодії [22] забезпечили швидке отримання, обробку документованої інформації, контроль за виконанням документів, а відтак, оперативне прийняття та реалізацію управлінських рішень, що значно підвищило ефективність діяльності органів державної влади.

Сферу новітніх технологій в документаційному забезпеченні діяльності органів державної влади, зокрема електронного документообігу, регулюють Закони України «Про електронні документи та електронний документообіг», та «Про електронні довірчі послуги». Закони окреслюють можливості, переваги електронних документів та систем електронної взаємодії, використання кваліфікованого електронного підпису та електронних печаток, організаційно-правові засади використання е-документів. На законодавчому рівні визначена єдина державна політика щодо електронного документообігу. Дії законів поширюються на відносини, у тому числі й органів державної влади, які виникають у процесі створення, одержання, передавання, оброблення, відправлення, зберігання, використання, архівування, знищення електронних документів [4, ст. 2]. Важливе положення закону відносно статусу е-документа – його юридична сила не може бути заперечена лише через те, що його форма електронна [4, ст. 8]. Кваліфікований електронний підпис як важливий реквізит е-документа (власне його наявність і визначає сутність е-документа, а не взагалі документа в електронній формі) за своїм правовим статусом прирівнюється до власноручного підпису. Ці закони стали правовою базою для напрацювання нормативних актів, які регулюють е-документообіг. Вказані закони лягли в основу концепцій, затверджених розпорядженнями КМУ – Концепції формування системи національних електронних інформаційних ресурсів та Концепції розвитку електронного урядування.

Оскільки вказані закони означили напрями роботи з е-документами, які потребували унормування, а саме технології проектування та створення е-

документів, документообіг, процедури зберігання, архівування та використання документованої інформації, державні структури долучилися до розроблення підзаконних актів. Того ж 2004 р., коли набув чинності Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг», постановою КМУ був введений в дію «Типовий порядок здійснення електронного документообігу в органах виконавчої влади», що встановлював для вказаних структур загальні єдині правила документування управлінської діяльності на е-носіях, вводив порядок дій з е-документами від проектування і створення чи одержання до відправлення або передачі до архівів органів виконавчої влади. У Типовому порядку йшлося про необхідність узгодження нормативних актів з е-документообігу з нормативами щодо захисту інформації. Порядок оформлення, реєстрації е-документів мав аналогічний з тими документами, що створювалися на традиційних носіях – папері. Типовий порядок встановлював вимогу централізованої реєстрації е-документів після їх перевіряння на цілісність та автентичність накладених на них підписів відповідно до законодавства. Зазначений норматив регламентував весь алгоритм дій з вхідними, вихідними, внутрішніми документами: реєстрування, оформлення, погодження, підписання, відправлення, зберігання, архівування. Строки зберігання е-документів були аналогічними з відповідними паперовими документами. Положення Типового порядку щодо роботи з е-документами доповнювалися іншими нормативними актами, затвердженими постановами КМУ, зокрема, «Порядком засвідчення наявності електронного документа (електронних даних) на певний момент часу» [26], «Порядком застосування електронного цифрового підпису органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями державної форми власності», а також Указом Президента України «Про першочергові завдання щодо впровадження нових інформаційних технологій». Останній визначав *завдання КМУ* у розробленні нормативних актів щодо впровадження е-документообігу, сертифікації використання е-підписів, надання адміністративних послуг з використанням

е-інформаційної системи «Електронний уряд» [50]. Порядок надсилання й одержання електронною поштою е-копій документів, що підготовлені у паперовій формі, їх використання у роботі між Секретаріатом КМУ і державними органами визначався постановою КМУ «Про електронний обмін службовими документами в органах виконавчої влади» [29].

Важливим нормативним актом, затвердженим постановою КМУ, було «Положення про систему електронної взаємодії органів виконавчої влади». Система призначалася для *автоматизації всіх процесів* і процедур роботи з електронними документами та копіями паперових документів у електронному вигляді і контролю за виконанням актів, рішень КМУ органами виконавчої влади. Система складалася з технічних засобів, програмного забезпечення для створення, одержання, оброблення, передавання, відправлення, контроль за виконанням, зберіганням е-документів, а також захисту інформації. Система, орієнтована на *оперативність* при погодженні законодавчо-нормативних актів, пришвидшеного доведення інформації про діяльність органів виконавчої влади всіх ієрархічних рівнів, доставку якої не можуть забезпечити пошта, служба фельдєгерського зв'язку, телеграф, однак мала обмежену сферу дії – поширювалася лише на органи виконавчої влади – КМУ, його Секретаріат, міністерства та інші центральні й місцеві органи виконавчої влади. Крім того, поза межами системи залишалися електронні документи з інформацією обмеженого доступу. Доповнював це Положення «Порядок роботи з електронними документами через систему електронної взаємодії органів виконавчої влади з використанням електронного цифрового підпису», затверджений 2012 р. наказом Міністерства юстиції України. На основі цих нормативів Державне агентство з питань електронного урядування та Секретаріат КМУ започаткували пілотний проєкт – експлуатація *системи електронної взаємодії органів виконавчої влади* (аббревіатура – СЕВ ОВВ).

Загальні засади функціонування системи *електронної взаємодії* органів виконавчої влади сформульовані в «Типовій інструкції з документування управлінської інформації в електронній формі та організації роботи з

документами в діловодстві, електронного міжвідомчого обміну», затвердженій постановою КМУ у 2018 р. Норматив регламентує організацію документування управлінської інформації в електронній формі, порядок проходження е-документа (від створення/надходження до передавання в архів установи), оперативний інформаційний обмін через службову електронну пошту, визначає загальні правила моніторингу стану виконання управлінських рішень [61, I, п.1]. Визначаючи форму ведення діловодства електронну із використанням КЕП, електронної печатки, електронної позначки часу, Інструкція поширює вимоги на всі електронні документи, які створюються, одержуються, відправляються Секретаріатом КМУ, центральними, територіальними та місцевими органами виконавчої влади, РМ АРК, установами та організаціями, які належать до сфери управління органів виконавчої влади [61, I, п.1, 2]. Інструкція розширює термінологію, розкриває *базові поняття* електронного діловодства: «е-копія оригіналу паперового документа», «електронна копія електронного документа», «реєстраційно-моніторингова картка», «електронний журнал», «електронна резолюція» «електронна справа» (електронна папка з електронними документами та електронним внутрішнім описом), «електронний внутрішній опис документів справи» [61, I, п. 6, 7)-9)]. Особливістю е-справ є те, що вони мають внутрішні описи, тоді як у роботі з паперовими документами лише окремі категорії справ мають описи (слідчі, судові, особові і ті, що містять документи, віднесені до категорії унікальних). На електронні справи складається опис справ в електронній формі, який виконує важливі функції: систематизації справ, їх облік і розкриття змісту справ (роль довідника, пошукового засобу).

Як бачимо, інформаційне законодавство регулює ту частину відносин, яка стосується документування інформації, архівний закон регулює питання архівного зберігання документів, законодавство стосовно електронних документів та електронного документообігу стосується лише діловодства на новітніх носіях. Нормативні акти щодо електронного документообігу та систем електронної взаємодії органів виконавчої влади, розроблялися на

існуючій правовій базі (мають статус підзаконних актів), тоді як діловодство з документами на традиційних носіях ґрунтується на нормативах за відсутності закону про документаційне забезпечення управління. Питання розроблення закону, який би визначив *правове поле* дії документів на паперових носіях оперативної стадії життя документи, законодавчого регулювання існуючих *гібридних документаційних систем* та залишається актуальним. Це важливо для діяльності органів державної влади, які мусять забезпечувати соціальний захист громадян, створюючи і зберігаючи соціально значущу інформацію.

Аналіз набутого досвіду побудови ефективної системи документаційного забезпечення діяльності органів державної влади свідчить про такі основні напрями, за якими здійснюється законодавчо-нормативне регулювання: наявність державної політики і відповідальність державних структур за цю сферу діяльності; забезпечення інформування суспільства, необхідного для успішного функціонування владних структур; забезпечення прав і законних інтересів громадян в умовах розвитку інформаційних систем.

Для реформування системи державного управління, задоволення інтересів фізичних та юридичних осіб, стимулювання розвитку держави у соціальному та економічному вимірах 2017 р. Уряд України схвалив *Концепцію розвитку е-урядування*. Останнє розглядалося як *форма організації державного управління з використанням новітніх інформаційно-телекомунікаційних технологій* [33]. Йдеться про створення *нового типу держави*, існування якої підпорядковане потребам громадян. Концепція визначала напрями та механізми формування е-урядування. Реалізація Концепції гарантувала не лише підвищення ефективності в роботі органів державної влади, мінімізацію корупційних ризиків при виконанні службових обов'язків, а й досягнення *якісно нового рівня державного управління* на принципах *відкритості, прозорості, доступності, підзвітності, довіри*, покращення надання публічних послуг відповідно до європейських стандартів. У Концепції ставилися амбітні цілі забезпечити конкурентоспроможність країни, зробити її привабливою для інвестицій,

змінити діловий клімат. Запровадження е-урядування є важливою передумовою створення в Україні цифрових економіки і ринку з перспективою інтеграції до цифрового ринку Європейського Союзу.

Економія коштів у сфері державного управління за рахунок зниження витрат на утримання державного апарату забезпечувалася широкими *функціональними можливостями* е-урядування: новітніми формами його організації (публічно-приватне партнерство із залученням громадян до проектування і надання публічних послуг, включаючи адміністративні, за наявності зворотного зв'язку), модернізацією публічних послуг (електронні аукціони, електронні закупівлі, електронні договори, рахунки, створення Єдиного державного порталу адміністративних послуг в якості точки доступу юридичних і фізичних осіб до електронних послуг), інноваційними підходами в технологіях (хмарні технології, Blockchain, Mobile ID) та методиках, наприклад, методики опрацювання великих обсягів даних (Big Data).

Інформаційно-телекомунікаційна інфраструктура е-урядування включає взаємопов'язані складові: веб-портал е-урядування gov.ua (є центральною ланкою в системі е-урядування, що інтегрує веб-сайти центральних і місцевих органів влади, забезпечує доступ до інформації і призначений для надання електронних державних послуг; аналогічні веб-ресурси створені й для інших гілок влади – законодавчої, Президента України, судової), державний веб-портал відкритих даних, єдиний державний портал адміністративних послуг, систему електронної взаємодії (СЕВ) органів виконавчої влади (забезпечує сумісність технологій), СЕВ державних електронних інформаційних ресурсів, систему електронної аутентифікації й ідентифікації; електронний кабінет громадянина, захищені мережі передачі даних, включаючи національну систему конфіденційного зв'язку, захищену електронну пошту, захищені центри обробки даних (для безпечного функціонування кіберпростору з дотриманням правових вимог щодо захисту інформації та захисту персональних даних), включаючи хмарні технології, державні реєстри з оцифрованими носіями.

Для надійного функціонування системи е-урядування і довіри до е-середовища необхідно постійне *оновлення нормативно-правової бази та модернізація* Національної та регіональних *програм інформатизації, гармонізація національних стандартів* у цій сфері з міжнародними, розроблення проектів та управління проектами інформатизації та е-урядування, участь у загальноєвропейських проектах розвитку е-урядування, популяризація е-урядування.

Як бачимо, е-урядування розглядається основним інструментом у реалізації державної політики – побудова інформаційного людиноцентричного суспільства, що сприятиме реалізації кожною людиною свого потенціалу. Впровадження е-урядування – це створення нових форм організації органів державної влади, ефективної і якісно нової діяльності, надання широкого *доступу до державних інформаційних ресурсів*, що сприяє тісній взаємодії держави і її громадян. Громадяни мають можливість звертатися до органів державної влади, отримувати електронні адміністративні послуги, з використанням мережі Інтернет та його широкого спектру сервісів – хмари, YouTube, електронна пошта, сайти, електронний сервіс державних послуг «Дія» (портал з публічними послугами і мобільний додаток до цифрових документів). Розширення спектра державних послуг через Інтернет, збільшення прозорості в діяльності владних структур є загальною тенденцією в діяльності урядів країн світу різних рівнів економічного розвитку.

З е-урядуванням змінився *формат документаційного забезпечення управління*: документування управлінської діяльності в електронній формі та організація електронного документообігу. Онлайн-проекти правових актів, електронні управлінські документи, електронні звернення, електронні петиції, тематичні запити на офіційних сайтах органів державної влади стали домінантою. Швидкий, зручний і безпечний доступ до управлінської документації на електронних носіях та всієї інформаційної системи владних структур забезпечує електронна ідентифікація та розвиток електронних

довірчих послуг [3]. Оперативність та ефективність вирішення управлінських завдань, посилення виконавської дисципліни за рахунок оптимізації процесів діловодства, забезпечує розвиток електронного документообігу. Забезпечення розвитку е-урядування, базуючись на *перевагах електронного документообігу*, здійснюється за такими напрямками: розвиток внутрішнього електронного документообігу в органах державної влади; організація системи електронної взаємодії органів виконавчої влади; створення електронних архівів органів державної влади та державного електронного архіву (його роль нині виконує Центральний державний електронний архів України); розроблення нормативно-правової бази щодо документування управлінських дій в електронній формі, підготовки електронних документів до передавання в архів, порядку приймання-передачі документів на постійне державне зберігання та архівного зберігання електронних документів.

Тенденціями правового регулювання документаційного забезпечення органів державної влади є *зростання ролі державної політики у сфері інформації та документації, розширення повноважень органів у роботі з документованою службовою інформацією, забезпечення широкого доступу до публічної інформації*. Ці тенденції і визначили сучасну *модель документаційного забезпечення органів державної влади*.

У законодавчому органі країни – Верховній Раді України сформувалася система документаційного забезпечення діяльності, яка має особливості, а саме документальне забезпечення ВРУ, комітетів і комісій, депутатських фракцій (груп) пов'язано з їх функціонуванням, так і законотворчою ініціативою. Здійснює документальне забезпечення Апарат ВРУ. Важливі напрями документування у ВРУ – розроблення проектів законів, оформлення законодавчих актів, прийнятих ВРУ. Одним із ключових процесів в роботі з проектами законодавчих актів – їхня експертиза (визначення доцільності прийняття закону; з'ясування відповідності Конституції України, засадам державної політики, а також міжнародним угодам; встановлення концептуального рівня та рівня наукових знань; прогнозування та аналіз

наслідків прийняття), яку здійснює Головне науково-експертне управління. Організація роботи з *законодавчими актами* включає передавання їх на підпис Голові ВРУ, а затим – Президенту України, розсилка актів та опублікування їх. Інформація про проходження підписаних законодавчих актів оприлюднюється на офіційному сайті ВРУ.

Поширеним видом *організаційно-розпорядчих* документів у практиці законодавчого органу є *протоколи* пленарних засідань Ради, засідань Погоджувальної ради депутатських фракцій (груп), нарад та прес-конференцій. Стенографування засідань здійснює Апарат ВРУ. До його компетенції також входять оформлення управлінських документів ВРУ, забезпечення їх своєчасного проходження, приймання та експедиційна обробка документів, що надійшли до Ради, опрацювання, аналіз службової кореспонденції, тиражування та друкування документів про діяльність ВРУ, облік, зберігання документів та використання документованої інформації, готує документи до передачі на архівне зберігання. Складовою діяльності Апарату є підготовка до видання документів ВРУ, стенографічних матеріалів всіх засідань.

Документаційно-інформаційне забезпечення діяльності вищого органу виконавчої влади – Кабінету Міністрів України здійснюється структурними підрозділами Секретаріату (постійно діючий орган КМУ, що забезпечує його діяльність), серед яких: Департамент забезпечення документообігу, Управління з питань роботи із зверненнями громадян, Департамент моніторингу та контролю, Департамент інформаційних технологій та безпеки, Департамент інформації та взаємодії з громадськістю. Документування визначається напрямками діяльності КМУ, а саме: ведення діловодства у Секретаріаті; діяльність *Апарату* Прем'єр-міністра України (інформаційне забезпечення глави уряду, опрацювання кореспонденції, у тому числі з вищими посадовими особами іноземних держав, що надходить на його ім'я, протокольне забезпечення офіційних заходів, в яких бере участь Прем'єр-міністр України), *Служб* Першого віце-прем'єр-міністра України, віце-

прем'єр-міністрів України, та Міністра Кабінету Міністрів України, *Апаратів* урядових уповноважених; організаційне, інформаційне, аналітичне, експертне забезпечення взаємодії з Верховною Радою України, її Апаратом, комітетами, депутатськими фракціями; координація, розгляд КМУ проєктів законодавчих актів; експертиза проєктів законів; засідання урядових комітетів та КМУ, узгоджувальні наради; взаємодія з іншими органами влади та громадськістю; наради з представниками органів виконавчої влади; моніторинг, контроль виконання актів КМУ, доручень Прем'єр-міністра України, протоколів нарад; розгляд депутатських запитів і звернень, що адресуються КМУ; діяльність патронатних служб (робочі плани, протоколи нарад і зустрічей, інформаційно-аналітичні та довідкові матеріали, проєкти текстів виступів посадових осіб); робота з кореспонденцією, яка надходить до КМУ; організація проведення моніторингу соціально-економічного розвитку держави, регіонів, галузей економіки; кадрова робота у КМУ (проходження державної служби у Секретаріаті, кадровий склад і резерв); організація роботи щодо погодження КМУ кадрових призначень (листи-погодження стосовно осіб, які призначаються на посади та звільняються з посад за погодженням з КМУ); забезпечення *доступу* громадськості до інформації про діяльність КМУ, глави уряду та інших високопосадовців.

Дієвим механізмом тісної взаємодії Уряду з громадянами є *урядова «гаряча лінія» 1545*, яка надає можливість за допомогою телекомунікаційних засобів вирішувати питання, що містяться у *зверненнях громадян*, та оперативно надавати відповіді чи роз'яснення тими органами, до компетенції яких входить вирішення проблемних питань. Для громадян з обмеженими можливостями (порушенням слуху) звернення на урядову «гарячу лінію» з пропозиціями, заявами, скаргами до органів виконавчої влади здійснюється за допомогою відеодзвінків *webcall*. *Електронне звернення* до органів виконавчої влади громадяни можуть подати через *веб-сайт Урядового контактного центру* (www.ukc.gov.ua).

Урядовий контактний центр має спеціалізовані «гарячі лінії» для кандидатів на посади державних службовців, для підприємців, для консультування осіб з інвалідністю, для мешканців тимчасово окупованих територій, для громадян, які перебувають за кордоном, а також «гарячу лінію» Державної митної служби України (<https://www.kmu.gov.ua/uryadova-garyacha-liniya-1545>).

Сайт «Громадянське суспільство і влада» на Єдиному веб-порталі органів виконавчої влади України, створений у межах програми «Електронне урядування задля підзвітності влади та участі громадян» Фондом Східна Європа і Державним агентством з питань електронного урядування України, охоплює широке коло рубрик: «Консультації з громадськістю», «Сприяння розвитку громадянського суспільства», «Партнерство «Відкритий уряд»», «Рада голів громадських рад при органах виконавчої влади», «Громадська експертиза органів виконавчої влади», «Публічні звіти органів виконавчої влади» та ін., що свідчить про широке залучення в умовах е-урядування громадянського суспільства до управління державою та визначає тенденції розвитку інтернет-ресурсів державних органів влади у напрямі розширення і зміцнення комунікацій урядових структур.

2011 р. Україна приєдналася до міжнародної Ініціативи «Партнерство «Відкритий уряд»» і підписала Декларацію Партнерства. Згідно з Ініціативою уряди країн разом з інститутами громадянського суспільства розробляють плани дій щодо її впровадження. Ініціатива базується на основних принципах: *прозорість і відкритість* діяльності уряду – інформація є доступною для громадськості і відповідає стандартам відкритих даних; *широке залучення громадян* до участі в обговоренні важливих питань і прийняття *рішення з врахуванням громадської думки*; *підзвітність уряду* і реагування на критику; *інноваційні технології* для прозорості та підзвітності – громадянам надається доступ до технологій та їх використання. Для реалізації Ініціативи Кабінетом Міністрів України створена Координаційна рада, до складу якої на паритетних

засадах входять представники від органів виконавчої влади та громадськості (останні обираються на конкурсній основі).

За основними напрямками роботи центральних органів виконавчої влади здійснюється документування діяльності та документообіг, ведеться інформаційна робота, формуються системи службової документації. Так, в апараті Міністерства оборони України створений Департамент інформаційно-організаційної роботи, який забезпечує організацію *документування управлінської діяльності* Міністерства та організацію *документообігу*, здійснює нормативно-правове регулювання діловодства/документаційного забезпечення управління як Міністерства, так і інших органів військового управління, координує *взаємодію* Міністерства з вищим законодавчим органом та урядом країни, надає інформаційну та експертно-аналітичну підтримку керівного складу Міністерства, розглядає звернення громадян з питань діяльності Збройних Сил України, МОУ, а також організацій, установ та підприємств, що належать до сфери управління МОУ, контролює виконання законів, актів Президента України, Ради національної безпеки і оборони України, КМУ, звернень і запитів народних депутатів України, рішень керівництва МОУ, організує роботу колегії Міністерства. Організацію і ведення *секретного діловодства / документаційного забезпечення управління* в МОУ покладено на Управління охорони державної таємниці як головну режимно-секретну структуру Міністерства, яке виконує функції *Центру реєстрації документів* Північно-Атлантичного Альянсу з обмеженим доступом в апараті оборонного відомства.

Отже, документаційне забезпечення органів державної влади має як історично *успадковані характеристики*, так і *нові*, які тісно пов'язані з цілим комплексом факторів, а саме: соціально-економічні трансформації, особливо у сфері власності і як наслідок – зміна правових відносин між державою і громадянським суспільством, між самими управлінськими структурами; впровадження в роботу зі службовими документами новітніх технологій, які змінили способи документування та організацію роботи з управлінськими

документами; демократичні перетворення, які сприяли широкому залученню громадян в управлінські процеси. Останнє знайшло втілення в моделі е-урядування. Відкритий уряд – це не лише доступність і якість державних послуг, але й *зміна парадигми документаційно-інформаційного* і кадрового забезпечення діяльності органів державної влади. Нові вимоги до документаційного забезпечення владних структур орієнтовані на зміцнення демократичних принципів у суспільстві, покращення обслуговування громадян, забезпечення високого рівня комунікації.

1.2. Актуальні питання інформаційного забезпечення органів державної влади

Дієвість органів державного управління всіх рівнів їхньої організації, ефективність реагування на зміни в соціумі, прогнозування політичних, соціально-економічних напрямів розвитку держави залежить від *рівня інформаційного забезпечення*. Діяльність владних структур як потужної керованої системи і суб'єктів державного урядування неможлива без оперативної, об'єктивної, достовірної інформації. Інформаційне забезпечення органів державної влади потребує *якісно нової організації* роботи з інформацією, що створюється в результаті функціонування державних органів, а також залучення інформаційних масивів, які надають управлінським державним структурам інформаційні установи. У даному підрозділі ми спробуємо проаналізувати *напрями і форми інформаційного забезпечення* державних органів, які у своїй діяльності потребують своєчасну, якісну, релевантну інформацію для *реалізації управлінських рішень*.

Витоки інформаційного забезпечення та інформаційного менеджменту органів державної влади пов'язані з двома важливими чинниками: ускладненням управлінських процесів і зростанням масштабів адміністративно-управлінської діяльності та появою нових інформаційних технологій. Однак, впровадження комп'ютерної техніки не гарантувало

високої продуктивності праці управлінців. Необхідним було *усвідомлення ролі інформації* в управлінських процесах, що мало наслідком розроблення *концепції інформаційного менеджменту* на основі наукових підходів.

На початок 1990-х рр. був накопичений значний досвід *інформаційного менеджменту* в зарубіжних країнах, про що свідчать створення відповідних структур, відповідальних за розроблення політики у цій сфері; розвиток інфраструктури, необхідної для доступу в on-line; створення банків і баз даних; формування національних і регіональних мереж; формування ринку спеціалізованої інформації та ринку інформаційних послуг; перетворення інформаційної індустрії в потужний сегмент економіки; поява інформаційного менеджменту як наукового напрямку, формування контурів державної політики у сфері інформації і документації, підвищення якості інформування громадянського суспільства.

Розроблення *концептуальних засад* інформаційного забезпечення владних структур, що передбачало скорочення/мінімізацію витрат на забезпечення інформацією органів управління, *здійснювалося з урахуванням* існуючої нормативної бази (інструкцій, правил, положень) відносно збирання, обробки, передачі/поширення, зберігання та використання інформації, а також аналізу існуючої практики інформаційної діяльності владних структур – інформаційної політики, організації роботи з інформацією.

Орієнтуючись на зарубіжний досвід *інформаційного забезпечення* управління, органи державної влади в нашій країні впроваджували нововведення: створювалися підпорядковані керівництву відомств департаменти / управління / відділи з інформаційного забезпечення та формування інформаційної політики установ і як результат – забезпечення ефективного управління; визначалися напрями діяльності з управління інформаційними ресурсами; впроваджувалися нові методики управління інформацією; вівся облік обсягів і аналіз інформації, яка циркулювала на певному ієрархічному рівні управління; кожна установа розробляла плани інформатизації, впровадження новітніх технологій.

Розвиток інформаційного забезпечення органів державної влади був націлений на покращення якості інформаційного ринку, експансію державного/національного інформаційного ринку, пошуки важелів для кращого використання інформаційних продуктів суспільством. Для цього необхідно було генерувати і обробляти інформацію, необхідну для прийняття управлінських рішень, управляти інформацією, тобто організовувати управлінські інформаційні ресурси. Швидкість і якість використання інформаційних ресурсів в управлінні, інтеграція інформації, інформаційних технологій і споживачів інформації можливе за умов *наукової організації* інформаційної діяльності, створення відповідних структур, відповідальних за цей напрям роботи.

У державних органах всіх ієрархічних рівнів створювалися інформаційні, інформаційно-аналітичні підрозділи. Так, в Апараті Верховної Ради України функціонує Інформаційне управління. Їх завдання розширюються в умовах інформатизації, впровадження комп'ютерних технологій: забезпечення законодавчого органу і всіх його структур (комітетів, комісій, фракцій/груп), а також народних депутатів інформацією, включаючи й міжнародну, щодо правових проблем всіх галузей життєдіяльності – політики, економіки, соціального життя; підготовка аналітичних документів до засідань Ради; створення та підтримка інтегрованого банку даних про законотворчу і правозастосовну діяльність ВРУ; підтримка функціонування комп'ютерної інформаційної системи; інформаційне та технологічне забезпечення пленарних засідань Ради; інформаційно-методичний супровід обробки проєктів законів на всіх стадіях їх проходження у ВРУ; підготовка аналітичних матеріалів про виконання доручень, зазначених в актах ВРУ; експертиза пропозицій Президента України щодо законів, прийнятих ВРУ; ведення бази даних «Законотворення», *баз даних постанов* ВРУ; забезпечення доступу до баз даних стосовно законодавства зарубіжних країн; інформаційно-бібліотечне забезпечення діяльності ВРУ; висвітлення діяльності ВРУ у ЗМІ. Інформаційна діяльність

Апарату визначається Регламентом Верховної Ради України, законами України «Про державну таємницю», «Про доступ до публічної інформації», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» та ін. правовими актами.

У 1993 р. при найвищому органі виконавчої влади – Кабінеті Міністрів України було створено Головне управління інформації та зв'язків з пресою та громадськістю (з 2016 р. у структурі Секретаріату КМУ – *Департамент інформації та комунікацій з громадськістю*). Головне управління, підпорядковане безпосередньо Прем'єр-міністру України, яке у своєму складі мало прес-службу, *інформаційно-аналітичний відділ* та *відділ вивчення громадської думки*, вирішувало такі питання: *аналіз та узагальнення інформації* про виконання урядових рішень, *інформування громадян* про діяльність Уряду, сприяння ЗМІ, у тому числі й зарубіжних, у висвітленні питань економічного та соціального розвитку країни. Зворотний зв'язок у відносинах «Уряд – громадськість» посилювався 2001 р. зі створенням при Секретаріаті КМУ Управління зв'язків з громадськістю – єдиного на той час підрозділу в органах державної влади, який займався розвитком інформаційної політики, здійснював моніторинг інформації для ЗМІ, листування та консультації з громадськістю, прийомом громадян та розглядом їхніх звернень.

З посиленням зв'язків КМУ з Верховною Радою України і нових завдань *інформаційної політики*, визначилися актуальні напрями діяльності: проведення *комплексу заходів з інформаційного супроводу КМУ*, *експертиза розвитку інформаційної сфери*, аналіз реакції суспільства на урядові рішення, *координація роботи структурних підрозділів у складі апаратів центральних та місцевих органів виконавчої влади*, які відповідали за *інформаційну діяльність, публічність обговорення та експертиза громадської оцінки діяльності Уряду*. Поява на єдиному веб-порталі органів виконавчої влади розділу «Уряд і громадськість» (відповіді на питання громадян, повідомлення про участь в теле- радіопередачах керівників урядових структур, інформація про

консультації Уряду з громадськістю) забезпечувало прозорість і відкритість діяльності владних структур.

Процес формування прозорої *інформаційної політики* органів виконавчої влади базувався у подальшому на важливих нормативних актах – Указі Президента України від 31 липня 2004 р. «Про забезпечення умов для більш широкої участі громадськості у процесі формування та реалізації державної політики» [16], урядових актах – «Деякі питання щодо забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» (постанова КМУ 2004 р.) [23], «Про роботу центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення відкритості у своїй діяльності, зв'язків з громадськістю та взаємодії з засобами масової інформації» (розпорядження КМУ 2004 р.) [31]. Уряд запроваджував *громадські ради* як дорадчі органи при центральних та місцевих органах виконавчої влади й інститут посередників між громадянами і владою, посилював взаємодію з політичними партіями та громадськими організаціями, приділяв увагу іміджевій політиці.

Для підвищення рівня інформаційного забезпечення державних органів створюються єдині *відомчі та міжвідомчі інформаційні системи*. Так, наказом Міністерства внутрішніх справ у 2009 р. створена інтегрована інформаційно-пошукова система для органів внутрішніх справ України. Вказане міністерство разом з іншими державними структурами – Державною митною службою, Міністерством закордонних справ, Мінпраці, СБУ, Служби зовнішньої розвідки та ін. створили *інтегровану міжвідомчу інформаційно-телекомунікаційну систему з контролю транспортних засобів, осіб та вантажів, що перетинають державний кордон*.

На *інформаційні підрозділи* центральних органів виконавчої влади покладаються обов'язки формування *інформаційної політики* установ, яка узгоджується з політикою документаційного забезпечення. Зокрема, Управління інформаційної політики Міністерства юстиції України формує політику як самого міністерства, так і його територіальних органів на засадах прозорості та відкритості, організує роботу веб-сайту Міністерства, інформує

ЗМІ з питань напрямів діяльності Міністерства, взаємодіє з інститутами громадянського суспільства задля широкого залучення громадян для формування і реалізації *правової політики* у державі.

В полі зору кількох підрозділів Міністерства оборони України (МОУ) знаходяться питання інформації, інформаційної політики, інформаційної безпеки, захисту інформації, інформатизації: Департамент *інформаційно-організаційної* роботи та контролю (забезпечує *доступ* до публічної інформації, розпорядником якої є МОУ), Директорат політики цифрової трансформації й *інформаційної безпеки* у сфері оборони, Директорат *інформаційної політики* у сфері оборони і стратегічних комунікацій МОУ (формує, координує та здійснює моніторинг *державної інформаційної політики* національної безпеки у *воєнній сфері*, сфері оборони і військового будівництва в мирний час та особливі періоди), Управління преси та *інформації* (об'єктивно і всебічно інформує про діяльність оборонного відомства, бере участь у формуванні позитивної громадської думки про ЗСУ, МОУ і Державну спеціальну службу транспорту, взаємодіє зі ЗМІ), Управління охорони державної таємниці (як головна режимно-секретна структура охороняє *інформацію з обмеженим доступом*, наприклад, інформацію НАТО, розробляє заходи із забезпечення режиму секретності, організує технічний захист секретної інформації в апараті оборонного відомства).

Важливу роль в інформаційній діяльності відіграє *аналітичний напрям*. При органах державної влади створюються *інформаційно-аналітичні* підрозділи. У 2014 р. наказом МВС було затверджене Положення про Департамент інформаційно-аналітичного забезпечення Міністерства (ДІАЗ). ДІАЗ у структурі апарату МВС організує та проводить заходи щодо інформатизації в МВС (реалізовує державну політику у сфері інформатизації), здійснює інформаційно-аналітичне забезпечення правоохоронної системи та сприяє захисту персональних даних при їх обробці в інформаційно-телекомунікаційних системах МВС, координує, контролює, надає методичну і

практичну допомогу органам даного відомства щодо забезпечення захисту персональних даних, організує міжвідомчу та міждержавну взаємодію з *обміну інформацією*, інформує володільців і розпорядників персональних даних в системі органів внутрішніх справ про необхідність захисту інформації, комп'ютерних програм на основі законодавства, зокрема, законів України «Про захист персональних даних» та «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах». Директор Департаменту інформує керівників міністерства про *стан інформаційного забезпечення* й захист персональних даних, вносить пропозиції з питань розбудови відомчого інформаційного та інформаційно-аналітичного забезпечення всіх структур МВС.

До складу Центрального управління СБУ входить Департамент *інформаційно-аналітичного забезпечення*, до функцій якого відноситься збирання, систематизація та аналіз інформації, важливої для безпечного існування країни. Інформаційно-аналітичними продуктами СБУ послуговуються керівні органи при реалізації внутрішньої і зовнішньої політики, зміцнення позицій України на міжнародній арені.

У структурі Міністерства освіти і науки України функціонує Відділ планування, зв'язків з громадськістю та *доступу до публічної інформації*, до складу якого входить сектор *підготовки аналітичних матеріалів*. Сектор аналізує взаємодію Міністерства з Громадською радою при Міністерстві, з громадськими об'єднаннями, готує аналітичну інформацію про результати обговорення з громадськістю проєктів важливих законодавчо-нормативних актів, здійснює аналітичне забезпечення взаємодії з КМУ та органами виконавчої влади.

Для вирішення важливих управлінських завдань необхідна система заходів та взаємодія з державними програмами інформатизації. До завдань з реалізації Національної програми інформатизації входить створення *загальнодержавної системи інформаційного забезпечення* органів державної влади.

Зростання інформаційних потоків, інформаційного навантаження на сферу державного урядування потребують *упорядкування інформаційних ресурсів* як важливого негентропійного процесу, що забезпечить формування моделі ефективного державного управління у політичній, соціально-економічній, культурній галузях, прийняття виважених рішень щодо основних векторів розвитку держави. Однак, *упорядкування інформаційних масивів та інформування про напрями розвитку суспільства* є недостатніми для органів державного управління. Вони потребують оперативної цілеспрямованої *організації і презентації* інформаційно-аналітичних продуктів, які стануть важливим підґрунтям для визначення органами державної влади шляхів розв'язання назрілих питань публічного управління.

Ефективне інформаційне забезпечення владних структур потребує *наукових підходів в організації* і здійсненні такого забезпечення; новітніх методик пошуку, виявлення, акумуляції, обробки, аналізу та синтезу інформації, що має практичне значення для вирішення управлінських завдань; вдале поєднання фактографічних даних та інтелектуальних здобутків науковців, які обґрунтовували шляхи розв'язання управлінських завдань, що мали комплексний характер; створення банків і баз даних із актуальних питань розвитку соціуму; удосконалення форм і методів створення інформаційно-аналітичних продуктів; розширення інформаційних послуг для сфери державного управління.

Інформаційне забезпечення органів державної влади актуалізувалося з тоді, коли різними державними інституціями розроблялися *стратегії, концепції*, укорінювалися *стратегічні комунікації* у діяльність владних структур. Системні реформи у державному управлінні, політиці, економіці, соціальній сфері потребують стратегічних комунікацій – скоординованих *дій* в інформаційному середовищі різних суб'єктів, *націлених на захист національних інтересів*. Ознакою сьогодення є потужний штат радників зі стратегічних комунікацій, аналітиків, експертів при Президенті України, в окремих міністерствах і відомствах.

Концепцією Національної програми інформатизації передбачається *створення єдиної інформаційно-телекомунікаційної системи* зі збирання, обробки та передавання даних, які необхідні для прийняття стратегічних рішень у сферах внутрішньої, зовнішньої політики, економіки. У цій системі репрезентовані суб'єкти інформаційної діяльності, які постійно опрацьовують обсяги управлінської інформації, що невпинно зростають та споживачі інформації, предсталеної у вигляді інформаційно-аналітичних продуктів. Суб'єктами інформаційних відносин у контексті нашого дослідження є, з одного боку, органи державної влади, які споживають інформаційно-аналітичні продукти і, раз з тим, створюють потужний сегмент в інформаційно-документаційній інфраструктурі у вигляді управлінської документації, яка стає важливим джерелом інформації для прийняття управлінських рішень, з іншого боку – інформаційні центри – архівні та бібліотечні установи.

В умовах посилення *інформаційного впливу*, війн в інформаційній сфері перед органами державної влади постають питання пошуку ефективних механізмів вирішення нагальних питань, подолання викликів і *розв'язання* внутрішніх і міжнародних *конфліктів*. Особливо актуалізувалося це питання з 2014 р. – початком агресії і гібридної війни Російської Федерації проти суверенної України.

Визначення форм і способів вирішення всіх нагальних питань, визначення стратегічних цілей у політиці, економіці, військовій сфері державними органами можливе за умов нових форм і методів інформаційного забезпечення. Полігоном протистоянь державних інституцій сучасним викликам є інформаційний простір. Організація інформаційних масивів та сучасні інформаційно-комунікаційні технології забезпечують широкий доступ всім громадянам до інформаційних ресурсів, включаючи інформацію про діяльність державних владних структур. У свою чергу інформатизація та послуговування техніко-технологічними досягненнями забезпечує можливості швидкого реагування органів державної влади на суспільно-

політичне, економічне, культурне життя, удосконалювати механізми управління, сприяти ефективності своєї діяльності. Ефективна діяльність державних владних структур узалежнена, в першу чергу, від використання інформаційних та інтелектуальних ресурсів.

Весь спектр актуальних питань щодо *реалізації інформаційного, інформаційно-аналітичного забезпечення* задля здійснення конституційних повноважень органами державної влади [1], оперативного інформування про актуальні соціально-економічні питання в державі був викладений в Указі Президента України «Про вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення Президента України та органів державної влади» [17]. Визнавалися такі напрями діяльності: *створення системи інформаційно-аналітичного забезпечення* та до її формування і ефективного використання залучити Національну академію наук, провідних вчених; *оперативне одержання* органами державної влади інформації про політичну, економічну, соціальну, екологічну ситуацію в країні та за її межами; *обмін інформацією* між органами державної влади з використанням новітніх телекомунікаційних технологій; *забезпечення постійного доступу до державних інформаційних ресурсів*; з використанням інформаційних технологій здійснювати обробку, систематизацію та аналіз інформації для підготовки, прийняття і реалізації управлінських рішень.

Отже, ефективне державне управління, підтримка широкими верствами урядових програм і проектів залежать від оперативного, якісного інформаційного забезпечення органів державної влади. Важливу роль в інформаційному забезпеченні відіграють інформаційні, інформаційно-аналітичні підрозділи державних установ, які тісно взаємодіють з інформаційними установами, аналітичними центрами. Ознакою сьогодення є те, що збільшується частка органів державної влади серед категорій користувачів бібліотечних і архівних установ. Це обумовлено тим, що існує державна підтримка (правова, економічна) інформаційних центрів, а останні, зосереджуючи у своїх фондах інформацію про діяльність державних установ,

пропонують якісно нові інформаційні, інформаційно-аналітичні продукти для обслуговування всієї вертикалі державних органів. Особливого значення і поширення набуває *інформаційний менеджмент* владних структур. Його використання сприяє формуванню єдиної інфраструктури як кожного органу управління, так і державної інформаційної інфраструктури в цілому, яка включає масиви управлінських документів та інших інформаційних ресурсів, інформаційних технологій, засобів комунікації, висококваліфікованих кадрів, що сприяє ефективному управлінню. Основними тенденціями інформаційного забезпечення органів державної влади є державна підтримка процесів інформатизації, мінімізація видатків на оброблення інформації, створення та розвиток інформаційних, інформаційно-аналітичних підрозділів у різних відомствах, забезпечення збереженості цінної інформації, потужна організація захисту інформації, управління інформацією стало розглядатися як один із основних методів управління.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.

Документаційне забезпечення органів державної влади має як історично *успадковані характеристики*, так і *нові*, які тісно пов'язані з цілим комплексом факторів, а саме: соціально-економічні трансформації, особливо у сфері власності і як наслідок – зміна правових відносин між державою і громадянським суспільством, між самими управлінськими структурами; впровадження в роботу зі службовими документами новітніх технологій, які змінили способи документування та організацію роботи з управлінськими документами; демократичні перетворення, які сприяли широкому залученню громадян в управлінські процеси. Останнє знайшло втілення в моделі е-урядування. Відкритий уряд – це не лише доступність і якість державних послуг, але й *зміна парадигми документаційно-інформаційного* і кадрового забезпечення діяльності органів державної влади. Нові вимоги до документаційного забезпечення владних структур орієнтовані на зміцнення

демократичних принципів у суспільстві, покращення обслуговування громадян, забезпечення високого рівня комунікації.

Дієвість органів державної влади, ефективне державне управління, підтримка широкими верствами урядових програм і проектів залежать від оперативного, якісного інформаційного забезпечення. Важливу роль в інформаційному забезпеченні відіграють інформаційні, інформаційно-аналітичні підрозділи державних установ, які тісно взаємодіють із іншими інформаційними установами, аналітичними центрами. Ознакою сьогодення є те, що збільшується частка органів державної влади серед категорій користувачів бібліотечних і архівних установ. Це обумовлено тим, що існує державна підтримка (правова, економічна) інформаційних центрів, а останні, зосереджуючи у своїх фондах інформацію про діяльність державних установ, пропонують якісно нові інформаційні, інформаційно-аналітичні продукти для обслуговування всієї вертикалі державних органів. Особливого значення і поширення набуває *інформаційний менеджмент* владних структур. Його використання сприяє формуванню єдиної інфраструктури як кожного органу управління, так і державної інформаційної інфраструктури в цілому, яка включає масиви управлінських документів та інших інформаційних ресурсів, інформаційних технологій, засобів комунікації, висококваліфікованих кадрів, що сприяє ефективному управлінню. Основними тенденціями інформаційного забезпечення органів державної влади є державна підтримка процесів інформатизації, мінімізація видатків на оброблення інформації, створення та розвиток інформаційних, інформаційно-аналітичних підрозділів у різних відомствах, забезпечення збереженості цінної інформації, потужна організація захисту інформації, управління інформацією стало розглядатися як один із основних методів управління

РОЗДІЛ 2. ВКЛАД АРХІВНИХ УСТАНОВ У ДОКУМЕНТАЦІЙНО-ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

2.1. Архівні установи та нормативне регулювання питань документування й організації роботи зі службовими документами в органах державної влади

Актуальні питання документаційного забезпечення діяльності органів державної влади починаючи з середини 20 ст. вирішувалися при активній участі архівних установ. Архівні органи послідовно посилювали свій вплив на сферу документаційного забезпечення, перебираючи на себе важливі напрями: розроблення нормативних актів (інструкцій, правил, стандартів, положень) відносно документування, організації роботи з управлінськими документами; моніторинг діловодних процесів; контроль за документальною частиною та виконанням нормативних актів; вирішення питань експертизи документів і встановлення строків їх зберігання. Власне, йшлося про встановлення *меж відповідальності* архівних установ за документи на стадії доархівного зберігання. Саме архівним установам належала ініціатива розроблення *єдиного нормативного акту*, який би регулював документаційне забезпечення управління, враховуючи інтереси державних органів влади й архівних установ (комплектування архівів якісними документами).

Посилення ролі архівних установ у документаційному забезпеченні управління характеризувалося зміщенням акцентів з моніторингу до *контролюючих функцій* на всіх стадіях життя документа – від проектування та створення до архівного зберігання. Розробка єдиного нормативного документа з документаційного забезпечення, до якого долучилися архівісти, включала питання документування роботи апарату управління з широким залученням різних спеціалістів, сприяючи оптимізації документаційних процесів. Наступним етапом зміцнення позицій і повноважень архівних установ у сфері

документаційного забезпечення управління стало перебирання ними *організаційних та науково-методичних функцій*, а відтак, забезпечення умов керування якістю створюваних документів, формування систем службової документації органів державної влади. Нормативно-методичні документи, розроблені архівними установами стали відігравати важливу роль як повноцінної *правової бази* у питаннях документаційного забезпечення діяльності органів державної влади.

Правовою базою розширення сфери впливу архівних установ на документаційне забезпечення управління стала друга редакція (2001 р.) Закону України «Про Національний архівний фонд та архівні установи». Закон, регулюючи загальні засади управління діловодством, визначив повноваження центрального органу виконавчої влади у сфері архівної справи і діловодства (Укрдержархів вносить пропозиції КМУ з питань формування державної політики відносно діловодства; *забезпечує нормативно-правове* регулювання, інформаційне і науково-методичне забезпечення служб діловодства; визначає пріоритетні напрямки і перспективи розвитку документаційного забезпечення управління; контролює діяльність служб діловодства) [11, ст. 24], а центральним і місцевим державним архівам делегується роль науково-методичних центрів щодо роботи з управлінською документацією на відповідній території (зоні комплектування архіву) [11, ст. ст. 25, 28].

Архівним установам належить ініціатива розроблення проекту закону «Про діловодство». Основна його ціль, як зазначали автори робочої групи, створеної 2002 р., – створити правову базу роботи з документами на оперативній стадії життя документа і закріпити *відповідальність* держави, всіх структур, включаючи органи державної влади, за документування діяльності та збереженість документації. У проекті закону були визначені основні *принципи державної політики* у сфері документаційного забезпечення та *повноваження суб'єктів* організації роботи з управлінською документацією (право власності на документи та відповідальність за їх збереженість). У порівнянні з архівним законом проект конкретизував і розширив

повноваження центрального органу виконавчої влади у сфері архівної справи і діловодства. Важливість прийняття цього закону визначалися тим, що він мав надати чинним нормативам – інструкціям, правилам, стандартам *статус підзаконних актів*. Особливо це було актуально для державних стандартів, оскільки Закон України «Про стандартизацію» визначав добровільні засади застосування стандартів [14, ст. 23, п. 2].

Якщо аналізувати *вклад архівних інституцій* в унормуванні роботи з документацією в органах державної влади, відмічаємо розроблення архівістами нормативів на загальнодержавному (міжвідомчому) рівні, яке охоплює всі напрями: унормування термінології (розроблення термінологічних словників і стандартів), уніфікація і стандартизація управлінської документації (розробка і впровадження державних стандартів на уніфіковані системи документації [38–40, 108]), класифікація управлінських документів [74] (ведення й удосконалення Державного/Національного класифікатора управлінської документації [44]), *регламентація процесів* документаційного забезпечення і процедур роботи з документами (розроблення типових інструкцій, правил, порядків, положень, переліків документів, примірних номенклатур справ, гармонізованих з міжнародними стандартами на процеси роботи зі службовими документами). Реалізація унормування документаційного забезпечення управління свідчить про тісну співпрацю архівних установ зі службами діловодства та архівними підрозділами органів державної влади. Анкетування архівістами державних органів влади, консультування, обговорення актуальних питань нормативного забезпечення діловодства мали наслідком удосконалення нормативно-правових актів з документаційного забезпечення управлінських структур.

Серед ієрархічних рівнів унормування документаційного забезпечення органів державної влади (міжнародний – загальнодержавний/міжвідомчий – відомчий/галузевий – рівень державної установи) два вищих рівні (міжнародний та загальнодержавний) розробляються архівними установами. Охарактеризуємо склад, завдання, функції, структуру і зміст, місце нормативів

у регуляторній політиці документаційного забезпечення діяльності органів державної влади.

Унормування процесів роботи з документами у відповідності до міжнародних вимог мало наслідком гармонізацію міжнародних стандартів та розроблення національних стандартів (модифікованих, ідентичних). З 2001 р. архівісти ініціювали розроблення національного відповідника міжнародному стандарту ISO 15489-2001 «Інформація і документація. Керування документацією». 2005 р. набув чинності ДСТУ 4423-2004 «Інформація і документація. Керування документаційними процесами» (втратив чинність 2019 р. з прийняттям нової редакції національного стандарту ДСТУ ISO 15489:2018 «Інформація та документація. Керування записами»).

Базовим у системі нормативних актів, що регулює всі процеси роботи з управлінськими документами, є Типова інструкція з діловодства (архівісти розробляли три редакції цього нормативного акту – Примірної 1997 р., Типових 2011 та 2018 рр., а затверджувалися вони постановами КМУ, що визначало статусність цього документа). Сфера дії Типової інструкції № 55 2018 р. [60] обмежена, оскільки поширюється лише на роботу з організаційно-розпорядчими документами (зазначає склад реквізитів, порядок їх розташування та оформлення, а питання щодо оформлення інших підсистем управлінських документів, наприклад первинно-облікової, бухгалтерсько-облікової, фінансової – поза регулюванням інструкції) у державних органах виконавчої влади і *за межами інструкції* залишилися робота з електронними документами, документами з обмеженим доступом та зі зверненнями громадян, запитами на публічну інформацію. Цей нормативно-правовий акт, що базується на традиціях і практиці роботи з документами в управлінні, встановлює загальні вимоги до всієї системи діловодства – документування й організації роботи з документованою інформацією. Маючи характер типової, інструкція не підміняє інструкцій, які можуть розроблятися певними відомствами для підпорядкованих установ чи власних інструкцій органів державної влади. Інструкції з документування та організації роботи з

документами органів державної влади погоджуються з державними архівами, типові інструкції, розроблені центральними органами виконавчої влади [15] для підпорядкованих їм установ погоджуються з центральним органом виконавчої влади у сфері архівної справи і діловодства. Обов'язковою є норма погодження з архівістами.

Типова інструкція № 55 деталізує вимоги до реєстрації, контролю виконання, обліку й зберігання всіх управлінських документів. Нормативний акт встановлює вимоги до складання окремих видів документів – протоколів, службових листів, різних видів наказів. Ті установи (державні органи виконавчої влади), які керуються цією Типовою інструкцією, мають строго дотримуватися вимог Державного стандарту на уніфіковану систему організаційно-розпорядчої документації – ДСТУ 4163:2020.

До розроблення нового стандарту ДСТУ 4163, який набув чинності 01 вересня 2021 р., долучилися науковці Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства. Стандарт встановив нові реквізити (відмітка про ознайомлення з документом; відмітка про наявність примірника з паперовим (електронним) носієм інформації) та вилучив реквізити попередньої редакції стандарту 2003 р. (зображення державних нагород; відмітка про наявність документа в електронній формі). Стандарт враховував особливості сучасної системи документаційного забезпечення управління – наявність традиційних та електронних управлінських документів.

Для регулювання питань роботи з управлінською документацією для інших державних установ, що не належать до органів виконавчої влади, архівістами 2015 р. були розроблені «Правила організації діловодства та архівного зберігання документів» [54], що регламентували порядок роботи з документами від їх проектування до зберігання в архівних підрозділах установ. Положення «Правил» щодо документування управлінських дій, роботи з документами на оперативній стадії дублювали вимоги Типової інструкції. Однак, сфера регулювання «Правил» розширилася за рахунок

регламентації всіх процедур роботи з документами в архівах установ, тобто «Правила» охоплювали обидві стадії роботи з документами – оперативну та архівну. До 2015 р. роботу з управлінськими документами в архівних підрозділах установ визначали «Правила роботи архівних підрозділів органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій», які були розроблені архівістами 2001 р.

Серед процесів роботи з управлінською документацією на стадії документаційного забезпечення управління є проведення експертизи цінності документів – визначення строків зберігання документів відповідно до їх категорій. Експертиза цінності також мала важливе значення для систематизації документів на стадії діловодства. Важливий вклад архівістів у розроблення нормативних актів та методичних розробок щодо експертизи документів та їхнього відбору на архівне зберігання. Такими нормативними актами є переліки типових документів із зазначення строків їхнього зберігання. Пріоритетність цього напрямку при архівуванні документів архівісти усвідомили ще у 19 ст., коли стали розроблятися відомчі переліки, встановлювалися «розряди» документів («розряди» об'єднували документи одного строку зберігання). У 20 ст. архівні установи розробляли переліки *типових документів* (типові для всіх установ, незалежно від сфери діяльності), що позитивно впливало на документаційне забезпечення діяльності, у тому числі й органів державної влади – уніфіковувалися строки зберігання типових документів, оптимізувалися процеси роботи з систематизації документів і формуванні справ, складанні описів, вивільнялися структурні підрозділи, у тому числі, й архіви установ від документів, строки зберігання яких закінчилися.

Система переліків *типових* документів та *відомчих* переліків (розробка і впровадження останніх здійснюється за погодженням з центральним органом виконавчої влади у сфері архівної справи та діловодства) стала формуватися в Україні з 1990-х рр. Переліки типових управлінських документів охоплювали документи, створені в результаті виконання органами державної влади своїх

функцій (функції, які узагальнено відображали сутність управлінських процесів) – організація системи управління (організація розпорядчої діяльності, організація основ управління, організація контролю, правове забезпечення управління, організація діловодства та архівного зберігання документів); планування та прогнозування (організація планування і прогнозування, поточне планування); фінансування, кредитування, оподаткування і справляння обов'язкових платежів; облік і звітність (оперативний і статистичний облік та звітність, бухгалтерський облік та звітність); робота з кадрами (приймання, розподіл, переміщення та облік кадрів, підготовка кадрів і підвищення їх кваліфікації, проведення атестації кадрів) та ін. [48].

Особливостями сучасного документування управлінських функцій, типових для всіх органів державної влади, є постійна модифікація видів і кількості управлінських документів, поява нових документів (наприклад, реєстраційні справи суб'єктів підприємницької діяльності, документи до ліцензування певних видів діяльності) що диктує необхідність весь час доповнювати і вносити зміни до переліків типових документів та відомчих переліків. При науково-методичній допомозі архівістів формується в Україні система відомчих переліків – Державної митної служби України, Міністерства оборони та збройних сил України, Державної кримінально-виконавчої служби, органів прокуратури України, судів та ін. Архівісти наголошують на необхідності розроблення та удосконалення переліків документів органів державного майна, податкової служби, установ системи охорони здоров'я, служби пенсійного забезпечення, що матиме важливе значення для ефективної діяльності державних органів влади у сфері економічного та соціального розвитку країни.

Слід констатувати повільний процес розроблення галузевих переліків, що обумовлено рядом взаємопов'язаних причин: обмежене фінансування органів державної влади, які мають розробляти нормативи з експертизи цінності документів, відсутність фахівців високої кваліфікації, добре

обізнаних зі специфікою галузевої документації, брак належного контролю як зі сторони відповідних міністерств і відомств, так і архівних органів.

В полі зору архівістів знаходиться діяльність експертних комісій з проведення експертизи цінності документів, що діють в органах державної влади. Ці комісії, діяльність яких регулює «Порядок утворення та діяльності комісій з проведення експертизи цінності документів», співпрацюють з експертно-перевірними комісіями державних архівів, експертними комісіями архівних відділів райдержадміністрацій та Центральною експертно-перевірною комісією (ЦЕПК) при Укрдержархіві. Завдання, права та обов'язки експертних комісій визначені «Типовим положенням про *експертну комісію державного органу, органу місцевого самоврядування, державного і комунального підприємства, установи, організації*» [63]. Експертно-перевірні комісії при державних архівах здійснюють зовнішні і внутрішні експертні функції. Зовнішні – стосуються документів, що передаються до архіву на постійне зберігання, у тому числі органів державної влади, а внутрішні – документів власного діловодства архіву як державної установи. До компетенцій ЦЕПК [49], окрім визначення установ-джерел комплектування та складу документів НАФ, входить розгляд спірних питань при затвердженні протоколів між експертними комісіями органів державної влади та експертно-перевірними комісіями державних архівів.

Окрім унормування, важливе значення для роботи з управлінською інформацією на стадії документаційного забезпечення мають *науково-методичні* розробки архівних інституцій. У сфері експертизи документів архівісти провели моніторинг галузевих (відомчих) переліків документів із зазначенням строків їх зберігання, проаналізували методики їх укладання, вказали недоліки у структуруванні і змісті (включення до *відомчих переліків* типових документів, які презентовані в Переліку типових документів і у галузевих нормативах складала до 80% складу документів), визнали недоцільним перенесення типових документів до відомчих переліків. Нові науково-методичні підходи архівістів до укладання такого роду нормативів

лягли в основу «Порядку підготовки галузевих переліків документів із зазначенням строків їх зберігання» [51]. *Методика* визначала нову *класифікаційну структуру* відомчих переліків: охоплювала лише документацію відповідного відомства/галузі; у переліку документи класифіковані відповідно до основних *напрямів і функцій діяльності установ* певної галузі (цільове призначення документів); повністю виключалися функціональні розділи Переліку типових документів (організація систем управління, робота з кадрами, науково-інформаційна діяльність, організація праці).

На оптимізацію роботи з документами в державних установах, поширення передових методик організації та зберігання документів, поповнення НАФ документами, які відображають функціонування всіх галузей економіки, надання допомоги міністерствам, іншим центральним і місцевим органам виконавчої влади у розробленні галузевих переліків та номенклатури справ, орієнтовані «Методичні рекомендації з розроблення галузевих переліків документів та типових (примірних) номенклатур справ» [65]. Державній архівній службі у цих методичних рекомендаціях відводилася наступна роль: надавати методичну допомогу у розробленні структур галузевих переліків, розробляти і постійно вдосконалювати переліки типових документів. Методичні рекомендації визначають компетенції центральних органів виконавчої влади, які своїми розпорядчими документами затверджують відповідні *галузеві переліки* документів (і ці розпорядчі документи мають бути зареєстровані у Міністерстві юстиції України як нормативно-правові акти) [65, п. 4.3.], а також повноваження *міністерств, інших центральних* органів виконавчої влади, *місцевих* органів виконавчої влади, які мають підпорядковані установи, підприємства, організації, розробляти типові (примірні) номенклатури справ [65, п. 2.1.1.].

Застосування принципів і критеріїв експертизи цінності документів з урахуванням *сучасних тенденцій документування* та завдань комплектування державних архівів документами НАФ, викладені у методичних рекомендаціях

«Застосування принципів і критеріїв експертизи цінності документів на сучасному етапі» [91].

З впровадженням комп'ютерної техніки у роботу зі службовими документами, впровадженням систем автоматизації діловодства (САД – забезпечували реєстрацію службових документів, контроль за виконанням документів, пошук документів та документованої інформації) та систем електронного документообігу (СЕД – забезпечували рух е-документів всередині організацій та між державними структурами) об'єктом зацікавлень архівістів стали питання поширення новітніх технологій у практиці владних структур. Наприкінці 1990-х – початку 2000-х рр. архівні установи розробили для центральних органів виконавчої влади анкету-запитальник щодо комп'ютеризації установ, доступу до мережі Інтернет та наявності власних веб-сайтів, функціонування локальних мереж, використання електронного цифрового підпису включення е-документів до номенклатури справ установи, створення підрозділів для зберігання е-документів (електронних архівів установ). Результати анкетування (на той час невтішні – свідчили про низький рівень впровадження комп'ютерних технологій) мали важливі результати – архівісти розпочали наукові дослідження у сфері електронного документообігу, розробляли рекомендації до ведення е-діловодства, власне створювалася науково-методична база для розроблення *нормативів* у сфері електронного документообігу.

Робота з унормування електронного документального забезпечення активізувалася в країні зі створенням 2003 р. Центрального державного електронного архіву України. На той час актуальною була проблема створення нормативно-правових документів, які би охоплювали процеси роботи з електронними документами на всіх стадіях їхнього життя – створення, документообіг (оперативна стадія), архівне зберігання. Результатом тісної співпраці спеціалістів Державної архівної служби України, УНДІАСД та ЦДЕА України 2014 р. був розроблений «Порядок роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки для передавання на архівне

зберігання» (порядок затверджений наказом Міністерства юстиції України) [52]. Порядок поширювався на юридичні особи, у тому числі й органи державної влади, *регламентуючи* впровадження е-документообігу, застосування електронного цифрового підпису, процедури роботи з е-документами, включаючи підготовку до їх передавання на архівне зберігання [52, п. 1]. Норматив встановлював вимоги до установ, в яких функціонували системи е-документообігу, використовувати «електронний цифровий підпис з повним набором даних перевірки».

Структурно «Порядок роботи з електронними документами...» суголосний з напрямками роботи з е-документами та послідовністю виконуваних процедур – від створення до зберігання в архіві установи: підготовка та *оформлення* е-документів (вимоги до створення е-документів, технічні особливості оформлення реквізитів ОР е-документів, склад реквізитів е-документів, створення е-документа, конвертування е-документів, створення XML-документа – р. II), організація е-документообігу і виконання документів (вимоги до е-документообігу, вимоги до уніфікації об'єктів е-документообігу, доставка е- документів, технічна перевірка вхідного е-документа, технічна перевірка файла XML-документа р., е-повідомлення про отримання чи відхилення вхідного е-документа, попередній розгляд і реєстрація е-документів, контроль за їх виконанням, надсилання вихідних е-документів, інформаційно-довідкова робота з е-документами – р. III), систематизація і зберігання е-документів у діловодстві (зберігання та організація доступу до е-документів, складання номенклатури справ, формування та оформлення е-справ – р. IV), підготовка справ до передавання на архівне зберігання (експертиза цінності е-документів, складання і оформлення описів справ, передавання справ до архіву установи – р. V), знищення е-документів (р. VI), організація роботи з е-документами в архіві установи (складання і оформлення річних розділів описів справ постійного зберігання, створення архівних е-документів, створення й оформлення архівних е-справ, створення і оформлення обкладинки архівної е-справи, створення і оформлення

внутрішніх описів документів справ з паперовими примірниками е-документів – р. VII), підготовка е-документів Національного архівного фонду до передавання на постійне зберігання (р. VIII), технічні вимоги до автоматизованого робочого місця працівника архіву установи (р. IX) [52].

Порядок доповнювали дев'ять нормативних актів (затверджених тим же наказом, що і Порядок), які розширювали предметну сферу унормування: визначалися *формати даних* е-документів постійного та тривалого зберігання; формувалися вимоги до *структури і змісту XML-схем* архівних е-документів, електронного примірника описів справ постійного зберігання, обкладинок архівних електронних справ; зазначалися вимоги до *найменування файлів* е-документів, електронних облікових документів, архівних електронних документів, обкладинок архівних електронних справ.

Електронні документи, віднесені до Національного архівного фонду, підлягають передаванню до державних архівів. До компетенції архівних установ належить визначення порядку комплектування державних архівів е-документами. За участю ЦДЕА України розроблений нормативно-правовий акт, затверджений наказом Мію'юсту України у грудні 2020 р. «Порядок приймання-передавання електронних документів Національного архівного фонду на постійне зберігання», який встановлює загальні вимоги до процедури передавання е-документів, у тому числі від державних органів, на постійне зберігання до центральних, галузевих та місцевих державних архівів. Порядок акцентує увагу на обов'язковому його виконанні як архівами, так і установами (у даному контексті – органами державної влади), які є джерелами комплектування державних архівів.

Порядок окреслює *інформаційні об'єкти*, які створюються для забезпечення процесу приймання-передавання е-документів до державних архівів: електронні *справи* (сформовані з е-документів, логічно пов'язаних між собою та *обкладинок* е-справ), електронні *описи справ*, електронні *реєстри файлів* електронних архівних справ (призначені для перевіряння стану та наявності файлів обкладинок е-справ та архівних е-документів при

процедурі приймання-передавання до архіву, містять перелік найменувань файлів обкладинок архівних справ та е-документів, з яких сформовані архівні е-справи; для кожного файлу зазначається розмір у байтах), електронні *акти приймання-передавання* [57, II, пп. 2-4].

Норматив характеризує *технічне забезпечення архівів*, які приймають архівні е-справи: наявність інформаційно-телекомунікаційних систем, підключених до мережі Інтернет з надійним захистом інформації; відокремлені автоматизовані інформаційні системи для виконання функцій карантину. Державні органи передають е-документи пофайлово через мережу Інтернет та систему електронної взаємодії органів виконавчої влади [57, IV, пп. 1-2]. Для цього надсилається до архіву примірник електронного опису справ постійного зберігання, електронний акт приймання-передавання, підписаний КЕП працівника юридичної особи, відповідального за передавання е-документів, електронний реєстр файлів е-справ. Регулюються також питання технічної перевірки файлів. Юридичні особи (органи державної влади) – джерела комплектування державних архівів, отримують електронні повідомлення про отримання чи відхилення е-документів, що передаються (відхилення е-документів під час приймання на постійне зберігання реєструється у спеціальному журналі). На акт приймання-передавання е-документів юридичної особи накладається КЕП працівника архіву та кваліфікована електронна печатка архіву. Тим архівам, які не можуть забезпечити приймання е-документів ЦДЕА України створює у складі своєї інформаційно-телекомунікаційної системи *віддалені електронні сховища* і *забезпечує* захист інформаційних об'єктів і технічний супровід віддалених е-сховищ, надає працівникам архіву авторизований доступ (через логін та пароль) до них через Інтернет.

Таким чином, організація нормативно-правового регулювання, науково-методичного забезпечення інформаційно-документаційної діяльності органів державної влади, які перебрали на себе архівні установи, має важливе значення для ефективної роботи всієї системи державного управління.

Правовою базою закріплення та розширення повноважень архівних установ у документальному забезпеченні управління є архівне законодавство. Діяльність архівних установ суголосна з державною політикою в галузі інформації, документації, електронного документообігу, архівної справи. Провідна роль архівних інституцій у розробленні загальнодержавних і відомчих нормативних актів, гармонізації міжнародних стандартів у сфері інформації та документації, напрацюванні наукових методик, які охоплюють всі напрями роботи з управлінськими документами на традиційних та електронних носіях: уніфікація і стандартизація документів, регламентація процесів документального забезпечення, включаючи класифікацію документів, експертизу їх цінності, архівування.

2.2. Документи державних архівів – складова інформаційних ресурсів у діяльності органів державної влади

Актуалізація питань управління архівними інформаційними ресурсами розглядається як необхідна умова *забезпечення ефективності державного управління* і діяльності органів влади. Архівні установи сприяють реалізації права на інформацію, а також *розвитку держави* і громадянського суспільства. Стратегія розвитку архівної справи до 2025 року акцентувала увагу на *маркетингових стратегіях* архівного обслуговування (матиме значення для управління процесами інформаційного обслуговування, у тому числі й органів державної влади), на наданні універсального доступу і рівних можливостей до архівних інформаційних ресурсів (створення особистих кабінетів установ на засадах відкритості та доступності, зручності користування), а також забезпечення такого рівня доступу, щоб адекватно відповідати потребам розвитку «суспільства знань» [59].

Центральні, галузеві та місцеві державні архівні установи, зосереджуючи у своїх фондах інформацію про діяльність державних установ, пропонують якісно нові інформаційні, інформаційно-аналітичні продукти для

обслуговування всієї вертикалі державних органів. Важливе в цих умовах розуміння *потреб* реципієнтів (у даному випадку – органів державної влади) та *умов*, в яких відбувається процес *передачі* ретроспективної інформації для задоволення цих потреб. І ще один важливий аспект – результат *ефективності використання* архівної інформації у сфері управління. На цій тріаді: потреби – можливості та форми і методи надання інформації – ефективність її використання – базуватиметься виклад матеріалу даного підрозділу.

Органи державної влади є учасниками процесу використання архівної інформації як *споживачі*, які формують свої запити на інформацію і, відповідно, визначають тематику і принципи відбору, які здійснюють архівісти. Отримання владними структурами необхідної інформації може здійснюватися в рамках таких схем: «споживач – ретроспективна інформація – архів» чи «споживач інформації – посередник – архів». Посередниками у даному випадку можуть бути соціальні мережі, ЗМІ (телебачення, радіо, друковані засоби інформації). Інформаційні потреби владних структур формуються як необхідність отримання даних для вирішення управлінських завдань у сфері державного управління, політичного, економічного і культурного життя соціуму. З інформаційної точки зору інформаційні потреби можуть бути явні і приховані. Явні формулюються споживачами як конкретна інформація і для отримання та ознайомлення з нею споживачі роблять конкретні тематичні запити. Приховані потреби реципієнтів можуть бути виявлені при ознайомленні з наданою за запитами інформацією, власне, йдеться про потенційні можливості ретроспективної інформації, яка може задовольнити явні потреби споживача. І тут важливу роль можуть відіграти як *спроможності* споживача *оцінити важливість* інформації для конкретної діяльності (недостатній рівень підготовки може виключити можливість використання інформації), так і *допомога архівістів* у поясненні її важливості, що базується на аналізі інформації, оцінці контексту її побутування. Про *інформаційні потреби* заявляють самі реципієнти, а іноді досить чітко визначаються самими архівістами. Архівісти, усвідомлюючи потреби

споживачів в архівній документній інформації, адресно її направляють і це гарантує ефективність використання ретроспективної інформації.

Інформаційні потреби органів державної влади визначають важливі напрями використання архівної інформації – політичний, економічний, культурний, науковий. Сфера політики охоплює коло питань – управління країною, державний устрій, розвиток всіх сторін внутрішнього і міжнародного життя суспільства. Важливий інформаційний потенціал стосовно цих інформаційних потреб міститься в архівних фондах центральних та галузевих державних архівів – архівні фонди Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади. На нижчому ієрархічному рівні – інформаційні потреби місцевих органів влади – задовольняються в результаті використання документної інформації архівних фондів місцевих установ, які відклалися в місцевих державних архівах (державних архівах областей, Державному архіві м. Києва та архівних відділах районних державних адміністрацій). Інформація про взаємодію органів державної влади та місцевого самоврядування репрезентована як в архівних фондах державних установ, так і архівних фондах самоврядних інституцій.

Потреби в інформації органів державної влади тісно пов'язані з потребами суспільства, а саме – гарантування конституційних прав громадян та їх соціально-правовий захист [45]. В цій сфері важлива роль архівних установ, які забезпечують збереженість документів з соціально-значущою інформацією та її використання.

Забезпечення споживача релевантною ретроспективною інформацією має такі складові: сама архівна інформація, форми роботи архівістів з її передавання (у разі необхідності й аналітико-синтетичної обробки інформації), робота самого споживача з інформацією, наданою архівістами. Використання реципієнтом інформації передбачає «вихід» архівної інформації за межі архіву. Бо насправді існує й використання ретроспективної інформації всередині самого архіву (споживачами інформації є самі архівні працівники) –

підготовка архівістами облікових документів, розроблення пошукових інформаційних систем та баз даних, написання історичних довідок про фондоутворювачів, якими є органи державної влади, і наукових статей, тематичні та корпусні видання документів, *ініціативне інформування* архівних установ (застосовується для *стимулювання інтересу* у потенційного споживача до певної інформації).

Форми роботи архівістів з інформаційного обслуговування узалежені від *виду* інформації, яка видається споживачу, *способу подачі* інформації, яку обирає споживач чи пропонують архівісти, *особливостей співпраці* реципієнтів з архівними установами. Найпоширенішими в архівній практиці є такі форми роботи з надання інформаційних послуг: обслуговування споживачів у читальних залах архівів; валоризація архівів за рахунок публікації документів, організації документальних виставок, проведення екскурсій з різними категоріями громадян; підготовка і видавання різного роду тематичних і фактографічних довідок; підготовка інформаційних документів та презентація їх на веб-сайтах архівних установ та ЗМІ і, таким чином, *інформування установ* про наявність в архівних фондах документів, що становлять управлінський інтерес. Дві останні форми притаманні співпраці архівістів з органами державної влади як споживачами інформації.

Архівні установи надають документовану інформацію споживачам різних видів: власне документи у вигляді оригіналів чи копій (мікрофільми, мікрофіші, фотокопії, оцифровані документи); ретроспективна інформація у переробленому самими архівістами вигляді (ця інформація нової якості має наукове самостійне значення – як результат аналізу, синтезу, узагальнення архівної інформації); «інформація про інформацію» як більше чи менше деталізовані інформаційні документи про наявність в архівних фондах певної ретроспективної інформації, яка потрібна реальним чи потенційним споживачам.

Державні архіви своєчасно інформують владні структури всіх рівнів про склад і зміст архівних фондів. Механізмами своєчасного і якісного

інформування є представлення в мережі Інтернет описів, оглядів архівних фондів, відкрита лінія телекомунікаційного зв'язку, надання інформації за запитами державних установ як корпоративних користувачів архівних інформаційних ресурсів, організація зворотного зв'язку з оцінкою *якості виконаних запитів* (моніторинг якості надання архівних інформаційних послуг). Нерідко архівісти констатують байдужість деяких керівників і працівників державних відомств до інформації, що міститься в архівах. Однак, і самі архівісти не завжди з'ясовують інформаційні запити органів державної влади і діють у форматі релевантного обслуговування («запит-відповідь»). Зміст тематичного, фактографічного запиту формується самим споживачем і робота архівіста полягає у виявленні та відборі інформації, яка відповідає запиту.

Якщо говорити про інформаційне обслуговування органів державної влади архівними установами треба враховувати важливий аспект – правове інформаційне поле, в якому діє споживач інформації. Йдеться про режим отримання інформації – деяким установам може надаватися інформація (у тому числі за рішенням суду), що має характер обмеженого доступу (таємна, конфіденційна, службова). При використанні в державних архівах інформації з обмеженим доступом тими установами, які створили документи з інформацією обмеженого доступу, враховуються форми допуску спеціалістів відповідних установ до архівних фондів обмеженого доступу.

При аналізі інформаційного забезпечення архівними установами органів державної влади закономірно постає питання *ефективності використання* ретроспективної інформації в управлінні. Науковий сенс і теоретичні аспекти ефективності використання (*типологія ефективності* використання) архівної інформації стали предметом студіювань архівістів. Ефективність використання інформації трактується як співпадіння цілі її використання і отриманого результату [66, с. 269], в контексті нашого дослідження – використання інформації для забезпечення ефективності управління, тобто *управлінський ефект* при використанні ретроспективної інформації.

Ефективне управління розглядається як відповідність результату управлінських дій, їх цілям. Ефект використання інформації залежить від ряду складників: від характеру самої інформації, ролі інформатора (у даному випадку архівістів), який доводить цю інформацію до реципієнта та ролі самого споживача інформації (в даному контексті – органи державної влади). Ефективність використання, безумовно, багато в чому залежить від роботи архіву, який надає інформацію, що задовольняє інформаційні потреби. Однак, і споживач інформації відіграє не другорядну роль у цьому ланцюзі об'єкту та суб'єктів інформаційних відносин, бо ефект використання інформації визначається характером завдань реципієнта, рівнем зацікавленості ним інформацією, можливостями індивідуального чи колективного споживача засвоїти інформацію, адаптувати її до свої потреб.

Інформаційна евристика та оброблення інформації – перший і важливий етап прийняття управлінських рішень органами державної влади. Як правило, для управлінських рішень використовується оперативна інформація, що зберігається в структурних підрозділах установ (поточний архів), але й залучається ретроспективна інформація, місцями локацій якої є архівні підрозділи установ та державні архіви. Частіше ретроспективна інформація залучається для вирішення аналогічних управлінських ситуацій, що мали місце як в недавньому минулому, так і в далекій ретроспективі (за великий історичний відтинок часу). Аналіз ретроспективної інформації може дати відповіді на ряд актуальних аспектів для правильного вироблення алгоритму управлінських дій: коли і чому приймалося подібне управлінське рішення, які були аргументи «за» і «проти» такого управлінського рішення, як було організовано виконання цього рішення, які бар'єри стояли на шляху прийняття і реалізації такого рішення, наскільки ефективним за результатами було це рішення, який резонанс воно мало у суспільстві. Для управлінців важливо знати всі результати реалізації управлінських рішень, навіть негативні, для того щоб прийняти чи відхилити управлінські дії, чи може їх модифікувати до нових умов, які склалися. Органи державної влади часто потребують оглядову

чи аналітичну інформацію тематичного спрямування або фактографічні довідки, які готуються архівістами. Ретроспективна інформація надає можливість визначити *тенденції розвитку* певних явищ суспільного життя, а відтак, органам державної влади допомагає здійснювати прогнозування та планування своєї діяльності.

Окрім управлінського ефекту використання органами державної влади ретроспективної інформації має й соціально-правовий ефект. Результатом використання у такому випадку буде забезпечення прав та інтересів юридичних та фізичних осіб. Архівні документи виступають в якості юридичного доказу і використовуються органами державної влади для закріплення майнових прав на рухоме чи нерухоме майно, надання громадянства, призначення соціальних пільг і пенсій, зняття незаконних обвинувачень і реабілітації громадян. Специфікою використання соціально-правової інформації є те, що зацікавлені в цій інформації є юридичні та фізичні особи, а споживачами – органи державної влади (суди, органи соціального захисту). Як бачимо, ретроспективна (архівна) інформація не піддається фактору старіння і опосередковано через людину виступає як важливий суб'єкт сучасних управлінських процесів (управлінської практики).

Отже, архівна галузь, яка визнана соціально-інформаційною, містить величезну за обсягом та унікальну за змістом ретроспективну інформацію. Архіви, як складова світових та державних стратегічних інформаційних ресурсів, покликані забезпечити ефективне управління, а відтак, ефективну діяльність органів державної влади, їхні інформаційні потреби, сприяти реалізації конституційних прав і свобод. Завдячуючи новим інформаційним технологіям, архіви створюють умови для ефективного використання інформації, у тому числі й у сфері державного управління. Документи архівних фондів органів державної влади, які зберігаються в центральних, галузевих і місцевих архівних установах та інформаційно-аналітичні продукти, створені архівістами відіграють важливу роль в управлінні, оскільки за цією інформацією можна прослідкувати тенденції розвитку управління,

визначити сильні і слабкі сторони управлінських процесів на різних історичних етапах розвитку країни, а відтак, сформувати стратегію ефективного державного управління в усіх сферах життєдіяльності суспільства.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Організація нормативно-правового регулювання, науково-методичного забезпечення інформаційно-документаційної діяльності органів державної влади, які перебрали на себе архівні установи, має важливе значення для ефективної роботи всієї системи державного управління. Правовою базою закріплення та розширення повноважень архівних установ у документаційному забезпеченні управління є архівне законодавство. Діяльність архівних установ суголосна з державною політикою в галузі інформації, документації, електронного документообігу, архівної справи. Провідна роль архівних інституцій у розробленні загальнодержавних і відомчих нормативних актів, гармонізації міжнародних стандартів у сфері інформації та документації, напрацюванні наукових методик, які охоплюють всі напрями роботи з управлінськими документами на традиційних та електронних носіях: уніфікація і стандартизація документів, регламентація процесів документаційного забезпечення, включаючи класифікацію документів, експертизу їх цінності, архівування.

Архівна галузь, яка визнана соціально-інформаційною, містить величезну за обсягом та унікальну за змістом ретроспективну інформацію. Архіви, як складова світових та державних стратегічних інформаційних ресурсів, покликані забезпечити ефективне управління, а відтак, ефективну діяльність органів державної влади, їхні інформаційні потреби, сприяти реалізації конституційних прав і свобод. Завдячуючи новим інформаційним технологіям, архіви створюють умови для ефективного використання інформації, у тому числі й у сфері державного управління. Документи

архівних фондів органів державної влади, які зберігаються в центральних, галузевих і місцевих архівних установах та інформаційно-аналітичні продукти, створені архівістами відіграють важливу роль в управлінні, оскільки за цією інформацією можна прослідкувати тенденції розвитку управління, визначити сильні і слабкі сторони управлінських процесів на різних історичних етапах розвитку країни, а відтак, сформувавши стратегію ефективного державного управління в усіх сферах життєдіяльності суспільства

РОЗДІЛ 3. ДЕРЖАВНІ БІБЛІОТЕКИ: МІСЦЕ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

3.1. Інформаційні послуги державних бібліотек: значення для діяльності органів державної влади

У сучасній державній інформаційно-комунікаційній моделі важливим компонентом інформаційної інфраструктури є публічні бібліотеки, їхні інформаційні фонди, інформаційно-аналітичні продукти та послуги. В умовах розширення інформаційного ринку бібліотеки стають активними його суб'єктами, посередниками між громадянами і державою, забезпечують інформаційний супровід діяльності владних структур. Ускладнення державного менеджменту, модернізація публічного управління, зростання впливу інформації та інформаційних технологій на внутрідержавні та міждержавні відносини актуалізують питання *нових підходів в організації надання інформаційних послуг* органам державної влади, інформаційно-аналітичному забезпеченні останніх. Ця конкретна категорія користувачів інформаційних послуг бібліотек сприяла *розширенню функцій* останніх – інформаційно-комунікаційна доповнюється соціальною функцією, тобто бібліотеки стають узалежненими не лише від потреб окремих категорій користувачів, а й соціуму в цілому. Своє соціальне призначення бібліотеки реалізують через широкий спектр функцій.

З початку 1990-х рр. бібліотеки тісно взаємодіють з державними органами, а на рубежі 20 – 21 ст. ст. надання інформаційних послуг органам державної влади стає новим потужним *вектором розвитку* публічних бібліотек. Цьому сприяло широке впровадження комп'ютерної техніки та новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в практику підготовки інформаційних продуктів і представлення їх на ринку. Техніко-технологічні новації визначили роль бібліотек як активних суб'єктів у сфері соціальних

інформаційних комунікацій, урізноманітнили інформаційно-бібліотечний сервіс, розширили номенклатуру запитів та коло/категорії користувачів цих важливих інформаційних центрів і закріпили уявлення про *потенційні можливості* публічних бібліотек *забезпечувати* потреби різних категорій споживачів *інформаційного продукту* бібліотек, включаючи й органи державної влади.

Запити органів державної влади на інформацію зумовили потребу бібліотек у пошуках *нових форм і методів* роботи, акцентуванні уваги на нових евристичних методиках, методах опрацювання фактографічних матеріалів стосовно державного управління. Нові методи роботи бібліотек, потреби змістовного аналізу потоків суспільно значущої інформації обумовлювалися зростанням продукування інформації, нашаруваннями глобальних інфоресурсів у вітчизняному інформаційному просторі. Пошук необхідної інформації, аналіз інформаційних джерел бібліотечними установами орієнтований на забезпечення ефективної діяльності центральних і місцевих органів влади і управління.

Для досягнення результативності у роботі бібліотек щодо інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів державної влади вирішується ряд важливих завдань: накопичення якісних інформаційних ресурсів для цільового використання владними структурами (системне і систематичне комплектування бібліотечних фондів); оперативний аналіз інформаційних потоків національного інформаційного простору та генерація інформації про інформацію; об'єктивне інформування відповідно до запитів державних органів про стан всіх сфер життєдіяльності суспільства; залучення якісної інформації прикладного характеру різних аналітичних центрів; постійний інформаційний супровід діяльності органів державної влади у поєднанні зі зворотним зв'язком –аналіз державними структурами якості наданих послуг, а відтак, визначення шляхів удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення та розширення тематики інформування, що конкретизують проблеми державного управління.

Забезпечення центральними та регіональними бібліотеками інформаційних запитів Апарату Верховної Ради України, Адміністрації Президента України, Секретаріату Кабінету Міністрів України, міністерств та їхніх територіальних органів, державних служб, інших центральних органів влади, а також місцевих органів державного управління базується на *науково-дослідницьких засадах* з використанням методів моніторингу інформаційних ресурсів про розвиток соціуму, аналітики, прогнозування, структурування нових аналітичних продуктів, розширення їх видового складу.

Якщо аналізувати вклад бібліотечних установ у прийнятті управлінських рішень органами державної влади всіх ієрархічних рівнів шляхом надання інформаційних послуг та інформаційно-аналітичних продуктів, констатуємо незаперечну роль бібліотек і *забезпеченні потужної інформаційної бази* для вироблення оптимальної *моделі ефективного управління* в усіх *сферах* – економіки (покращення економічних показників, забезпечення повноцінного функціонування різних суб'єктів господарювання в ринкових умовах, впровадження інноваційних проектів, залучення інвестицій, розвиток транспортної інфраструктури, удосконалення податкової системи та ін.); зовнішніх політичних і економічних відносин, з урахуванням національних інтересів України; формування позитивного іміджу України на міжнародній арені; соціального забезпечення і захисту населення; гармонізації суспільно-політичних відносин всередині країни; зміцненні правових основ держави; вирішенні актуальних екологічних проблем.

Звернення державних управлінських структур до публічних бібліотек з запитом на інформацію обумовлено завданнями самої системи державного управління, а саме: знання про важливі процеси у суспільстві і проблеми у керованій сфері; зростаючі потреби в прогнозуванні подальшого розвитку соціуму; необхідність проведення гнучкої ефективної політики в усіх сферах життєдіяльності; забезпечення швидкого реагування на виклики часу; синхронізація дій органів державної влади зі змінами на національному і

міжнародному рівнях; вироблення виваженої політики задля уникнення криз та гарантування стабільного розвитку держави.

Запити органів державної влади на інформацію фокусувалися у таких напрямках: управлінські питання *стратегічного* характеру, *тактичні* управлінські завдання, управлінські питання у *надзвичайних ситуаціях* – контролювання і припинення гострих соціально-політичних конфліктів всередині країни, запобігання поширенню розв'язаних воєнних конфліктів, мобілізація у зв'язку з техногенними катастрофами, подолання природних руйнівних факторів. Відповідно до цих напрямів була підпорядкована інформаційно-аналітична робота бібліотечних установ. Зокрема, запити стосовно *стратегічного розвитку країни* і шляхів реалізації перспективних завдань потребували залучення широкого масиву фактографічної інформації, як вітчизняного, так і зарубіжного походження, її структурування, систематизації задля ефективного використання; теоретичні дослідження проблем, що стосувалися стратегії розвитку в зарубіжній практиці і на основі результатів наукових студіювань сформулювати *прогностичні моделі* і рекомендації державним структурам.

Вирішення *тактичних управлінських завдань* сформувало інформаційні запити органами державної влади, реагування на які передбачили такі форми бібліотечної діяльності: *відбір* інформації, яка презентує як фактографію, так і наукові здобутки на теренах окреслених тактичних завдань; *моніторинг* реакцій громадськості на подібні управлінські дії, соціологічних опитувань, а також експертних оцінок щодо успішності чи провалу управлінських рішень; здійснення *аналізу* інформаційних ресурсів з врахуванням не лише тактичних завдань, але й у контексті стратегічного розвитку; оперативна *підготовка* якісних інформаційно-аналітичних продуктів і *своєчасне надання* владним структурам.

Найвідповідальнішим є інформаційно-аналітичне забезпечення органів державної влади при вирішенні екстрених управлінських завдань, що обумовлені надзвичайними ситуаціями. Тут доводиться у надзвичайно короткі

терміни готувати інформацію за запитами управлінських структур, опираючись на професіоналізм бібліотечних працівників, здатних оперативно виявити, систематизувати, проаналізувати необхідну інформацію, базуючись не лише на матеріалах з фондів бібліотек (у бібліотеках може бути відсутня така інформація), а й на поза бібліотечних джерелах, особливо тих, що свідчать про реакцію суспільства на кризові події. В екстремальних умовах необхідна злагоджена співпраця між замовниками і виконавцями інформаційного продукту.

Співпраця бібліотек з органами державної влади потребує високого професіоналізму як бібліотечних працівників, так і державних службовців владних структур задля створення, оперування, ефективного використання інформаційно-аналітичних продуктів. Окрім надання аналітичної інформації для прийняття управлінських рішень, бібліотеки відіграють важливу роль у підвищенні професійного рівня управлінців, державних службовців, кваліфікація яких є важливим фактором ефективності державного управління, інноваційних рішень в управлінській сфері. Одним із завдань бібліотек як інформаційних центрів є подолання розриву у рівні професійної підготовки між виробниками нових інформаційних продуктів і їх споживачами. Державні службовці повинні бути не лише фахівцями в управлінській сфері певного рівня, а й добре обізнаними з правовими основами функціонування всіх сфер діяльності, сучасними тенденціями політичного, економічного, культурного розвитку країни. Аналітичні підходи управлінців у вирішенні важливих завдань сприятимуть осмисленню, експертній оцінці інформаційних даних, використанню інформаційно-аналітичних продуктів, наданих інформаційними установами і аналітичними центрами.

Незаперечна роль бібліотечно-інформаційних центрів, у *стратегічних комунікаціях* державних органів, націлених на виконання їхньої місії, зокрема на покращення *іміджевих позицій держави* як у свідомості своїх громадян, так і на міжнародній арені, а також спрямованих на реалізацію цілей держави та національних інтересів [18].

Документальні ресурси бібліотечних установ містять інформацію про моделі державного управління на різних етапах розвитку держави, про прийняті управлінські рішення, факти їх реалізації чи невдалі спроби менеджменту, є важливим джерелом для аналізу та інформаційного супроводу в діяльності органів державної влади. Власне здобутки на теренах державного урядування, зміст яких відображений у наукових виданнях, мають сприяти досягненню державницьких цілей, стратегічних проєктів і тактичних програм уряду.

Бібліотечні інформаційно-аналітичні центри беручи активну участь в комунікаційних процесах сприяють подоланню деструктивних інформаційних впливів на соціум. *Системний аналіз інформаційної продукції*, якими поповнюються фонди бібліотек, убезпечують державу і суспільство від негативних впливів, які активізувалися в інформаційному просторі України.

Важливі *трансформації* в інформаційній сфері, вплив глобалізаційних процесів, розвиток української *державності*, поширення комунікаційних технологій, а відтак, зростання ролі інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек стимулювали створення структурних підрозділів, орієнтованих на інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів державної влади [113]. Своєрідним центром інформаційно-аналітичної діяльності, орієнтованим на інформаційне забезпечення владних структур, стала *Служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ)* при НБУВ (як структурний підрозділ академічної бібліотеки і науково-інформаційних центр загальнодержавного значення), створена на базі Відділу інформаційно-аналітичного забезпечення (існував з 1992 р., презентував інформацію фондів НБУВ, здійснював моніторинг інформаційних потоків, обслуговував державні органи) Постановою Президії Національної академії Наук України 1995 р.

Завдання та функції СІАЗ значно розширилися у порівнянні з Відділом ІАЗ, що обумовлювалося такими чинниками: розвиток законотворчої практики, активізація ринкових перетворень, зростання участі громадськості в

державотворчих процесах, наявність досвіду інформаційно-аналітичної діяльності бібліотечних установ. Саме ці чинники і визначили напрями діяльності СІАЗ: аналіз законодавства та вітчизняної і зарубіжної законодавчої практики; аналітика трансформації соціально-політичних, економічних процесів в ринкових умовах; дослідження, аналіз відносин громадськості та державних структур, особливостей розвитку громадської думки на пострадянському просторі; узагальнення форм і напрямів інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек, інших аналітичних центрів та визначення перспектив презентації інформації, необхідної для вироблення моделі ефективної діяльності органів державної влади.

СІАЗ включає два відділи – оперативної інформації та політологічного аналізу. Наукові комплексні дослідження СІАЗ щодо найактуальніших подій в політичній, соціально-економічній сферах, державотворчих процесів, особливостей національної інформаційної інфраструктури, розвитку соціальних комунікацій, генези і еволюції впровадження електронного урядування, структурування інформаційних ресурсів на замовлення суб'єктів, задіяних у процесі прийняття та реалізації управлінських рішень, шляхи удосконалення комунікації між державними органами та громадськістю стають вагомим *підґрунтям* для *виважених управлінських рішень* органами державної влади, а відтак, і ефективності управління. Ці напрями наукових досліджень окреслюють ряд важливих завдань для самих бібліотек: формування і розширення джерельної інформаційної бази, у тому числі за рахунок участі бібліотек у збереженні інтернет-інформації з правих, політичних, соціальних, економічних, екологічних та ін. питань і створення консолідованої інформації; удосконалення форм і методів інформаційно-аналітичної роботи; постійний моніторинг соціальних комунікацій; аналіз і оцінювання результатів аналітичної роботи та інформаційно-аналітичних продуктів, здійснених на замовлення владних структур.

Тематика інформаційно-аналітичних досліджень СІАЗ весь час модифікується, змінюються пріоритети у підготовці інформаційно-

аналітичних продуктів, що обумовлено політичними, економічними, соціальними факторами, а відтак і зміною завдань і запитів органів державної влади. Але завжди незмінними є *комплексні аналітичні дослідження* інформаційних ресурсів щодо ефективності законодавчої, виконавчої, судової гілок влади, а також гострих проблем внутрішньої і зовнішньої політики, міжнародного економічного співробітництва, особливостей розвитку регіонів, тенденцій розвитку соціальної сфери.

Визначивши пріоритетні напрями – широке використання новітніх технологій, наукових методів моніторингу та аналітичної обробки інформації – СІАЗ посилив теоретичну, аналітичну та прогностичну складові у підготовлених інформаційних матеріалах. Саме це розширило коло замовників і споживачів інформаційно-аналітичних продуктів СІАЗ – управлінські структури центрального і місцевого/регіонального рівня, громадські організації, наукові установи та аналітичні центри. Широкий спектр тематики і методів інформаційно-аналітичної діяльності для забезпечення органів державної влади репрезентований у інформаційно-аналітичному журналі «Україна: події, факти, коментарі» і бюлетенях «Соціальні мережі як чинник інформаційної безпеки», «Шляхи розвитку української науки».

Підготовка і проведення СІАЗ НБУВ інформаційно-аналітичних досліджень мала важливе значення для фіксації наявних інформаційних джерел, упорядкування вітчизняних інформаційних ресурсів, комплексного використання фактографічної інформації та формування баз даних тематичного і проблемного характеру, адресного спрямування інформаційно-аналітичних продуктів, надання інформації із запитуваної теми у доступній і зручній формі – таблиці, діаграми, схеми, посилення інтелектуального ресурсу, що включає як *експертні оцінки*, так і обґрунтовані *рекомендації* урядовим структурам щодо запобігання негативним явищам.

Зростаюче значення бібліотечних установ в реалізації державних завдань, які передбачені законами України та підзаконними актами, адаптація

бібліотечної системи до потреб різних користувачів, у тому числі інформаційних запитів органів державної влади, активізували інформаційні структури публічних бібліотек у роботі зі створення і *ефективного використання інформаційно-аналітичних продуктів*, залучення нових масивів інформації, тематичного структурування затребуваної інформації владними структурами [118].

Під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників відбуваються суттєві *трансформації* у завданнях і методах *інформаційної діяльності бібліотек* – перехід від розв’язання конкретно поставлених державними установами інформаційних завдань до усвідомлення необхідності *комплексних підходів* у вирішенні актуальних проблем у державі, *прогнозування, експертних оцінок* суспільних явищ, надання обґрунтованих рекомендацій стосовно прийняття управлінських рішень, а відтак, розроблення потужного арсеналу інформаційно-аналітичних, інформаційно-прогностичних, науково-експертних матеріалів, які підвищують статус бібліотек як науково-інформаційних центрів з інформаційного забезпечення діяльності органів державної влади задля реалізації державних проектів і програм, інших напрямів діяльності державних структур.

У процесі тісного *співробітництва бібліотек з органами державної влади* в питаннях інформаційно-аналітичного забезпечення їхньої діяльності визначилися *базові засади співпраці*, які відповідають *взаємним інтересам і цілям*, а саме: інформаційні потреби державних установ стають пріоритетними в інформаційній діяльності бібліотек; бібліотеки оперативно реагують на запити владних структур; бібліотечні установи аналізують динаміку/інтенсивність потреб органів влади і управління в інформації, а відтак, мають можливість модифікувати послуги та розширити асортимент інформаційно-аналітичної продукції; інформаційні запити державних органів вносять корективи у *систему комплектування бібліотечних фондів*; удосконалюються канали передачі інформаційно-аналітичних продуктів; бібліотеки забезпечують органи державної влади *незаангажованою*,

об'єктивною інформацією, що не піддається впливу політичних партій і груп, зацікавлених сторін; формуючи *якісний інформаційний продукт* і надаючи якісні оперативні послуги, що відповідають характеру запитів, бібліотечні установи формують *імідж надійного партнера* і тому забезпечують собі *державну підтримку* у питаннях фінансування для подальшої розбудови інформаційно-аналітичної діяльності, реалізації важливих проектів на загальнодержавному та міжнародному рівнях; активізуються наукові дослідження бібліотек, орієнтовані на визначення існуючих проблем у суспільстві та можливості вирішення проблемних питань, подолання негативних наслідків в управлінській сфері, що передбачає вироблення науково обґрунтованих висновків, рекомендацій, прогнозування ситуацій.

Динамічний розвиток соціальних процесів, тісний зв'язок органів державної влади з громадянським суспільством потребують вироблення варіативних моделей поступу суспільства і підходів до розв'язання управлінських завдань. Завдання прогнозування тенденцій розвитку суспільних процесів потребує розроблення *методів прогнозування*, що входить в *предметну сферу аналітичної діяльності бібліотек*, до якої залучені не лише інформаційні, а й інтелектуальні ресурси. Бібліотечні установи пропонують широкий спектр інформаційних продуктів для органів державної влади – бібліографічні, реферативні та інформаційно-аналітичні огляди, тематичні бази даних, дайджести, які можуть слугувати в якості джерельної бази для управлінських прогнозів і визначати форми і методи досягнення необхідних результатів в усіх сферах життєдіяльності суспільства. Саме прогнози, узагальнені висновки, рекомендації, наявні в інформаційно-аналітичних продуктах, є важливим підґрунтям для вирішення нагальних управлінських питань і задоволення інформаційних потреб владних структур.

Останніми роками в поле зору бібліотечних установ потрапили питання *організації інформаційних ресурсів*, вдосконалення інформаційно-аналітичних продуктів і їх використання, формування стратегії державних органів щодо *реінтеграції тимчасово окупованих територій Російською Федерацією* –

Криму та окремих районів Донецької і Луганської областей, а також *подолання протистояння* на інформаційному просторі України та РФ [137].

В умовах актуалізації завдань *державотворчої інформаційної політики*, протистояння інформаційним війнам, зміцнення інформаційного суверенітету, перед бібліотеками постало питання урізноманітнення форм і методів участі у цих процесах, аналізу інформаційної інфраструктури, розроблення організаційних засад та методології поповнення, використання і збереження суверенних інформаційних ресурсів країни [119].

Надаючи інформаційні послуги владним структурам, бібліотеки тісно *співпрацюють* з аналітичними центрами, громадськими організаціями, *засобами масової інформації*, громадянами, що належать до ініціативних груп у питаннях удосконалення управлінських процесів, а також з науковцями. За останні роки намітилася *тенденція підвищення наукового рівня* аналітичних продуктів, створюваних бібліотеками для інформаційного супроводу діяльності державних владних структур. Інтегровані інтелектуальні ресурси і фактологічна інформація є надійною основою задоволення інформаційних потреб державного управління. Саме залучення широкого кола джерел суспільно значущої інформації, як оперативної, так і ретроспективної, створених різними суб'єктами документально-інформаційних комунікацій, у тому числі й владних структур, традиційних та електронних видань, є важливою умовою якісних інформаційно-аналітичних продуктів і результативності інформування органів державної влади.

Інформаційні послуги державним структурам включають сукупність заходів публічних бібліотек: активізація ролі бібліотек у соціальних комунікаціях, створення спеціальних підрозділів, у функції яких входить інформаційне забезпечення сфери державного управління соціально значущою інформацією, структурування інформаційних даних, що містяться в фондах бібліотек та виявлених у засобах масової інформації, аналітика інформаційної інфраструктури і надання інформаційно-аналітичних продуктів, розроблення та апробація методик використання органами

державної влади інформаційних продуктів і послуг, впровадження різних механізмів інформаційних зв'язків між державними структурами, між органами державної влади і громадянським суспільством.

Активізували свою інформаційну діяльність регіональні бібліотеки за такими напрямками: створення баз даних з нормативно-правовими актами, прийнятими місцевими адміністраціями (бази даних репрезентовані на веб-сторінках регіональних бібліотек); аналіз інформації про взаємодію між місцевими органами державної влади та органами місцевого самоврядування у важливих питаннях прийняття місцевого бюджету, введення місцевих податків, соціального захисту громадян, транспортного обслуговування; відкриття центрів правової інформації н допомогу громадянам та місцевому самоврядуванню.

Всі напрями співпраці публічних бібліотек з органами державної влади висвітлені в інформаційних виданнях цих установ, а також у засобах масової інформації, Інтернеті, ресурсами яких поповнюються фонди бібліотек, що свідчить про всебічність і комплексність комплектування бібліотечних фондів. Книжково-документальні фонди є найважливішим джерелом для подальшого вивчення ролі бібліотек в інформаційно-аналітичному забезпеченні органів державної влади, рівня надання інформаційних послуг, значення інформаційно-аналітичного забезпечення для ефективності державного управління в усіх сферах суспільного життя.

Для того, щоб міцно закріпити свою нішу на ринку надання інформаційних послуг, залишатися затребуваними і зміцнити свій *статус інформаційних центрів* для органів державної влади бібліотеки мають оперативно реагувати на всі виклики сучасності: динамічні зміни суспільного життя, зростання обсягів і видового складу інформації, модифікації у техніко-технологічній сфері і відповідно *модернізувати бібліотечні практики* у напрямку посилення інформаційно-аналітичної складової, широкого залучення інтелектуального потенціалу. Останнє гарантує створення

високоякісних інформаційних продуктів, що забезпечать зростаючі інформаційні потреби і запити органів державної влади.

Активне використання і поширення аналітичної продукції бібліотек стало можливим зі створенням *баз даних*, що стимулювало вирішення завдань у сфері державного управління. До критеріїв відбору інформації для баз даних є її затребуваність у вигляді запитів владних структур, актуальність та інформаційна цінність. Новітні технології уможливили створення різного роду баз даних – оглядово-бібліографічних, фактографічних, повнотекстових, реферативних, аналітичних, експертних та ін., орієнтованих на сферу державного управління. НБУВ, наприклад, створила загальнодержавну реферативну базу даних. Структурована у базах даних інформація весь час поповнюється, оновлюється, надає можливість багаторазового використання органами державної влади при вирішенні управлінських завдань. Електронні бази даних, інтегруючи інформаційні масиви, доповнені *пошуковими системами*, забезпечують швидкий пошук інформації, дають змогу подолати різного роду бар'єри на шляху її використання та ефективно застосувати інформаційні ресурси.

Сучасні технології забезпечують *інтеграцію* й ефективне використання *баз даних*, особливо тих, що містять багатоаспектну проблематику та експертні оцінки і сприяють виробленню ефективних моделей для вирішення стратегічних і тактичних завдань у державному управлінні. При створенні бібліотечними установами баз даних для органів державної влади найчастіше використовують *тематичний* або *галузевий* принцип відбору і систематизації інформації, в якій відображені актуальні проблеми управління суспільними процесами, ті процеси і явища, які суголосні з управлінськими завданнями. Бази даних можуть містити дані з глобальної інформаційної мережі, які висвітлюють досвід вирішення управлінських завдань різними країнами у різний історичний період. При цьому бази даних як інформаційно-інтелектуальний продукт виконують не лише інформаційну, а й діагностичну та прогностичну функції.

Останнім часом найбільш запитуваними інформаційними ресурсами стали *веб-сайти* публічних бібліотек, які забезпечують оперативний дистанційний доступ через глобальні мережі до широкого спектру інформації, необхідної для різних галузей життєдіяльності суспільства. Так, сайт Національної наукової медичної бібліотеки України інформує про наявність і поповнення бібліотеки документально-інформаційними джерелами, необхідними для управлінської сфери, а саме: управління системою охорони здоров'я, медична реформа, фінансування медицини, досвід вітчизняний і зарубіжний в охороні здоров'я, медична освіта і планування підготовки медичних кадрів, робота медичних закладів в умовах пандемії COVID-19.

Подальшого розвитку у бібліотечній практиці набуває формування наукових *електронних бібліотек*. Фонди електронних документів, створені шляхом оцифрування документованої на традиційних носіях інформації, залучення електронної інформації із соціальних мереж (архівування Інтернет-ресурсів є одним із пріоритетних напрямів діяльності публічних бібліотек), формування інтегрованих електронних бібліотечних інформаційних ресурсів, розроблення *навігаторів* до мережевих ресурсів відповідно до тематичних запитів (Центр бібліотечно-інформаційних технологій НБУВ створив путівник по Інтернет-ресурсах), значно розширюють джерельну базу для прийняття виважених управлінських рішень.

Отже, бібліотеки та їхні інформаційно-аналітичні підрозділи надають широкі інформаційні послуги органам державної влади, використовуючи широкий арсенал форм і методів роботи: здійснення моніторингу інформаційних потоків, що характеризують стан політичної, економічної, культурної сфер життєдіяльності суспільства; створення для різного призначення, як правило на запити державних структур, тематичних інформаційно-оглядових, інформаційно-аналітичних продуктів на основі обробки масивів інформації відносно найбільш актуальних і гострих проблем у суспільстві (проблеми взаємодії влади і громадянського суспільства щодо купівлі-продажу землі, приватизації об'єктів державної власності,

оподаткування малого і середнього бізнесу, введення карантинних обмежень в умовах пандемії та ін.); розширення комунікації з інформаційними підрозділами державних органів, наприклад, з Департаментом інформації та взаємодії з громадськістю Секретаріату Кабінету Міністрів України, Інформаційним управлінням Верховної ради України з питань форм комунікації між владними структурами і громадськістю у сфері правового регулювання та правозастосування; створення *центрів правової інформації* в регіонах на базі регіональних бібліотек; аналіз ефективності інформаційної діяльності як результат зворотного зв'язку з державними владними структурами – користувачами інформаційних послуг.

3.2. Сучасні завдання державних бібліотек в інформаційному забезпеченні органів державної влади в умовах електронного урядування та функціонування систем електронної взаємодії

Статус бібліотек як важливих центрів інформаційного забезпечення органів державної влади ще більше закріпився в умовах *електронного урядування* та впровадження *систем електронної взаємодії* органів виконавчої влади [53]. **Електронне урядування сприяє формуванню нової моделі комунікаційної взаємодії між органами державної влади і суспільством, між самими владними структурами, між державними органами і бізнесом, а відтак, вимагає більш гнучкої політики, що гарантуватиме стабільність у державі.** Впровадження системи електронного урядування забезпечує координацію і взаємозв'язок суб'єктів «державна – громадяни», «владні структури – бізнес». А от ефективність цієї координації залежить від наявності потужного навігатора, роль якого перебирають на себе публічні бібліотеки.

Залучення бібліотек до е-урядування здійснювалося поетапно. На першому етапі постали важливі організаційні питання – забезпечення матеріальними ресурсами, фінансами, модернізація бібліотек шляхом впровадження комп'ютерної техніки та технологій, розроблення нормативних

актів, які б формували правове поле участі публічних бібліотек в електронному урядуванні. На другому етапі вирішувалися проблеми професійної компетентності працівників бібліотек («діджитал-бібліотекарів») для системи е-урядування, створювався шляхом інтеграції інформаційних ресурсів органів державної влади та бібліотек *єдиний державний віртуальний інфопростір*, що забезпечував доступ громадян до інформаційних ресурсів органів державної влади. На третьому етапі розроблялися наукові методики створення інформаційно-аналітичних продуктів для е-урядування, реалізовувалися національні та міжнародні проекти інформаційно-інтелектуального забезпечення електронної демократії, формувалися оптимальні моделі користування послугами владних структур через посередництво публічних бібліотек.

У сприянні задоволенню інформаційних потреб в умовах е-урядування публічні бібліотеки мають певні *можливості*, а саме: накопичений практичний досвід організації і поширення інформаційних ресурсів, наявність технічного і програмного забезпечення, доступ до локальних та глобальної мереж, наявність інтелектуального ресурсу, вивчення і використання зарубіжного досвіду розбудови бібліотек в умовах системи електронної взаємодії.

Якщо розглядати напрями задоволення інформаційних потреб в триаді «органи державної влади – бібліотеки – громадяни», де посередником виступають бібліотеки, то вони є такими: забезпечення дистанційного доступу до державної інформації, яка є доступною чи відкритою; гарантування належного ступеня обізнаності громадян з усіма державними послугами та ресурсами е-урядування; сприяння активній участі громадян у процесах прийняття управлінських рішень усіх рівнів, їх експертній оцінці та широкому обговоренню реалізації і результатів таких рішень для громадян, держави і суспільства в цілому. Що стосується забезпечення доступу до інформації органів державної влади, то у цьому контексті бібліотеки можуть відіграти роль навігаторів, що допоможуть зорієнтуватися в масивах веб-ресурсів цих

структур, створити на основі новітніх технологій *платформи* для *інформаційної евристики* державних ресурсів у глобальній мережі. Йдеться про створення *пошукової ресурсної бази*, яка охоплюватиме інформацію про веб-сайти всіх гілок влади: законодавчої, виконавчої, судової, забезпечить систему моніторингу наявності інформаційних ресурсів органів державної влади в глобальній мережі, сприятиме створенню Національного реєстру електронних інформаційних ресурсів. Така пошукова база зорієнтує громадян у виявленні в системі державної інформації саме тієї, що відповідає нагальним суспільним потребам. А це у свою чергу забезпечить тісну комунікацію в онлайн-режимі державних структур (конкретних міністерств і відомств, їхніх посадових осіб) з громадянським суспільством і сприятиме оптимізації управлінських структур та ефективності державного управління. Інтерактивна комунікація «органи державної влади – громадяни» дозволить визначити актуальні питання правового характеру, пріоритетні напрями розвитку економіки, кризові ситуації у соціальній сфері і як результат, матиме випереджальні заходи владних структур задля вирішення всіх управлінських питань.

Публічні бібліотеки створюють систему *електронних сервісів* у системі е-урядування: електронні кабінети, електронні реєстри послуг державних установ, електронна пошта, а також надають за запитами користувача інформацію про е-урядування. Важливе значення у цьому напрямі діяльності бібліотек є вироблення на наукових засадах методології, структури, технологій побудови сервісів, у межах сервісів керування електронними даними, забезпечуючи контроль і захист інформації і, разом з тим, доступність сервісів, що свідчить про реалізацію бібліотеками своїх функцій у системі е-урядування.

Сучасні тенденції розвитку інтернет-ресурсів владних структур, націлених на розширення і зміцнення взаємодії між різними суб'єктами соціальних комунікацій, визначають ряд завдань для публічних бібліотек не лише як інформаційних, але й *наукових центрів*: побудова нових гнучких

моделей навігаційно-аналітичних продуктів; створення електронних матеріалів на основі глибокого аналізу та синтезу інформації про веб-ресурси органів державної влади, що уможлиблюють швидкий пошук релевантної інформації, а також інтерактивний зв'язок для оперативного обговорення та вирішення важливих управлінських завдань. Враховуючи архітектоніку інтернет-ресурсів органів державної влади, навігаційна система, створена публічними бібліотеками, має відображати сутність і зміст інтегрованого інформаційного ресурсу з електронного урядування і містити такі *рубрики/підсистеми*: *центральні органи* державної влади (веб-сайти центральних органів, довідкова інформація про державні структури, види їхніх послуг, аналіз діяльності владних структур найвищого рівня), *адміністративно-територіальний устрій* країни і, відповідно, місцеві органи державної влади (крім вище зазначеної для центральних органів інформації, включити дані про взаємодію місцевих державних органів та органів місцевого самоврядування, розмежування їх функцій і повноважень); *базові сфери діяльності* – політика і державне управління, економіка, культура (законодавчо-нормативна база функціонування кожної сфери, дані про веб-сайти відповідних галузевих установ); *предметно-тематична підсистема* (формується відповідно до запитів користувачів, наприклад, актуальні проблеми екології, питання адміністративно-територіальної реформи, втілення в життя пенсійної реформи, інтеграція тимчасово окупованих Російською Федерацією українських територій і т. д.).

Швидкі темпи розвитку цифрових технологій, інноваційні впровадження в усіх сферах життєдіяльності, включаючи й державне управління, формування електронної демократії актуалізували проблему цифрових компетентностей. У 2021 р. розпорядженням Кабінету Міністрів України схвалено Концепцію розвитку цифрових компетентностей і затверджений план заходів з її реалізації [35]. Аналізуючи завдання, шляхи і способи розв'язання цієї проблеми можемо означити функції публічних бібліотек, а саме: моніторинг стану цифрових компетентностей, надання

інформаційних ресурсів для цифрової освіти, ознайомлення громадян з небезпеками в Інтернеті, інформаційне забезпечення розроблення методології досліджень з питань розвитку цифрових компетентностей та цифрової грамотності різних груп, у тому числі державних службовців, участь у проведенні інформаційних кампаній серед населення щодо популяризації переваг цифрових технологій. Створення аналітичної ресурсної бази, яка є своєрідним навігатором для користувачів сучасних соціальних мереж, сприяє широкій комунікації громадян з владними структурами задля участі громадянського суспільства у обговоренні та вирішенні важливих питань життя держави, що повністю відповідає цілям концепції «Відкритого уряду» та реалізації засадничих принципів е-урядування: розбудова правової бази участі громадян до експертизи діяльності уряду, розширення механізмів їхнього залучення до державного управління за допомогою комунікаційних технологій.

Послуги бібліотек, які пропонують доступ до веб-ресурсів е-урядування набувають все більшого поширення і популярності в умовах, коли окремі категорії громадян не мають доступу до глобальної мережі або достатнього рівня цифрової компетентності, комп'ютерної грамотності. Ресурсна база бібліотек з впровадження е-урядування потребує постійного наповнення, кореляції інформації відносно адміністративних послуг – їхніх видів, порядку і процедури надання, відповідальних осіб чи структур за надання послуг, основ функціонування Єдиного державного порталу адміністративних послуг. Мінімізація витрат часу на отримання послуг, прозорість їх надання узгоджується з основоположними документами, а саме, Стратегією розвитку інформаційного суспільства, Концепцією розвитку е-урядування, Національною програмою інформатизації, базовими законами та нормативними актами уряду.

Бібліотеки активізувалися у напрямі сприяння розвитку е-урядування, впроваджують програми, проекти, у тому числі й міжнародні. Зокрема, Міжнародна програма «Бібліоміст» націлена на дослідження напрямів

забезпечення доступу до мережі Інтернет задля сприяння розвитку е-урядування. На думку промоторів цієї програми наявна система публічних бібліотек безкоштовних для всіх забезпечує участь громадян у державному управлінні та гарантує реалізацію механізмів е-урядування [121, с. 167]. Втілення програм, ініціативи «Публічні бібліотеки як мости електронного урядування» потребувало вирішення важливого питання – забезпечення бібліотек комп'ютерною технікою, технологіями Wi-Fi для спроможності цих інформаційних центрів надавати вільний доступ до Інтернету та отримання відповідей на правові запити тих громадян, які не мають можливостей самостійного послуговуватися інформаційно-комунікаційними технологіями. Бібліотеки проводять *тренінги для громадян*, які включають організаційні засади, методики доступу до інтернет-ресурсів органів державної влади, технології використання інформаційних ресурсів, а відтак, встановлення зв'язку з народними депутатами, владними структурами та активній участі в е-урядуванні.

Спроба публічних бібліотек зайняти свою нішу в е-урядуванні знаходить підтримку Української бібліотечної асоціації, яка проводить дослідження, реалізуючи проект «Мережа доступу громадян до офіційної інформації у бібліотеках». Тематика досліджуваних тем цього проекту багатогранна: удосконалення структури публічних бібліотек та створення спеціальних підрозділів як пунктів прийому громадян із забезпечення доступу до інформації органів державної влади (урядовий портал, сайти місцевих державних структур), пошуки нових форм комунікації та моделей удосконалення офіційної інформації, співпраця з державними структурами та підтримка останніми бібліотечних проєктів. До завдань публічних бібліотек входить розширення комунікацій між громадянами та державними інституціями в електронному середовищі, поширення аналітичної інформації про інформаційну інфраструктуру е-урядування. Для цього публічні бібліотеки активізували свою діяльність у соціальних мережах Facebook, Twitter, які стали дискусійним майданчиком з обговорення офіційної

інформації громадянами України, а також реалізації права громадян на отримання інформації владних структур. Безумовно, використання публічними бібліотеками соціальних мереж потребує розроблення стратегії, методик, унормування щодо урізноманітнення форм і методів комунікацій у системі «органи влади – бібліотеки – громадяни», розвитку аналітичної бібліотечної діяльності та популяризації е-урядування, його завдань, можливостей.

Аналіз наукової роботи та практичної діяльності публічних бібліотек в сфері е-урядування свідчить про потенційні їх можливості бути активними учасниками системи е-урядування, зокрема, брати участь у розбудові *інформаційно-комунікаційної взаємодії* органів державної влади та громадян, владних структур та бізнесу як рівноправних суб'єктів.

Електронна демократія можлива лише за умови відповідного інтелектуального потенціалу її учасників, здатних ефективно використовувати інформаційні ресурси, виробляти та приймати виважені рішення. Важливою тенденцією реалізації політики е-урядування та втілення е-демократії є підвищення експертного рівня як організацій громадянського суспільства, так і окремих громадян. І саме тут визначився ще один *напрямок участі* публічних бібліотек у забезпеченні реалізації політики е-урядування – формування інформаційної інфраструктури, яка забезпечить *розвиток інтелектуального рівня, правової грамотності* всіх суб'єктів комунікації – державних службовців, громадян та посередників у системі соціальних комунікацій – бібліотечних працівників. Останнім належить прерогатива у формуванні інтелектуальних механізмів використання інформаційної інфраструктури е-урядування, у тому числі інформації органів державної влади.

Однією з місій бібліотек, яка покращує їх імідж як інформаційно-наукових установ та соціально-комунікаційних центрів, як зазначали дослідники, є участь у *розвитку науки та цифрової освіти* [125, с. 7]. Партнерами публічних бібліотек на цій царині є академічні наукові установи, заклади вищої освіти, архівні установи, галузеві науково-дослідні інституції,

які розробляють спільні проєкти щодо підвищення цифрової грамотності громадян. Зокрема, публічні бібліотеки брали участь у проєкті «Дія. Освіта». Поширеними стають онлайн-дискусії з актуальних питань суспільного життя та аналізу громадської думки, вебінари, організовані бібліотеками на своїх веб-сайтах, представлення громадянам та представникам владних структур на е-ресурсах аналізу зарубіжного передового досвіду впровадження е-урядування й електронної демократії та умов їх функціонування в різному політичному середовищі. Цей напрям діяльності бібліотек узгоджується з державною політикою розвитку інформаційного суспільства та *суспільства знань*. Саме генерування знань у контексті світового інтелектуального розвитку, ефективність їх використання в усіх сферах життєдіяльності, включаючи й сферу державного управління є імперативом у діяльності публічних бібліотек, які завойовують простір *інженерії* та *менеджменту знань*.

Каталізатором у підвищенні ефективності використання знань, аналітичних продуктів, продукуванні нових ідей громадською думкою в системі е-урядування є створення інтегрованої інформаційно-бібліотечної системи «Бібліотека-XXI», яка об'єднує науково-освітні інформаційні ресурси вітчизняних та зарубіжних бібліотек і генерує різного роду інформаційно-аналітичні продукти, що сприяє вирішенню як тактичних, так і стратегічних завдань управління на різних рівнях – місцевому/регіональному, загальнодержавному, міжнародному.

Є й невирішені питання, які гальмують широку участь бібліотек в е-урядуванні, а саме, недостатнє фінансове забезпечення та застаріла матеріально-технічна база цих інформаційних установ, а відтак, неможливість бібліотек швидко реагувати на зміни в інформаційних технологіях та взаємодіяти з інфраструктурою е-урядування. Вирішити ці проблеми можна шляхом зміцнення державної підтримки місії публічних бібліотек, залучення альтернативних джерел фінансування проєктів інформаційно-ресурсного забезпечення е-урядування, постійного підвищення кваліфікації бібліотечних

кадрів у співпраці з Міністерством цифрової трансформації України, вивчення та використання зарубіжного досвіду участі бібліотек у розвитку електронної демократії та гарантування громадянам України правового, фізичного та інтелектуального доступу до інформації про діяльність урядових структур.

Таким чином, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, процеси цифровізації в усіх сферах суспільного життя обумовили широке залучення інформаційних і освітніх центрів, у тому числі й бібліотек, до розбудови е-урядування. Саме е-урядування створює широкі можливості участі різних інституцій і громадян у державному управлінні у системі координат «держава – інституція», «держава – особа», «інституція – особа». Бібліотекам з їх потужними інформаційними ресурсами належить провідна роль в інформаційному супроводі та інноваційних процесах реформування суспільства. Реалізація інформаційно-інтелектуального супроводу е-урядування здійснювалася у таких напрямках: залучення бібліотек до створення інформаційної інфраструктури е-урядування; кумуляція з широкого кола джерел інформації про генезу і розвиток, зарубіжний досвід е-урядування; створення і підтримка в актуалізованому стані (поповнення, модифікація, реструктуризація відповідно до запитів) проблемно-тематичних баз даних про е-урядування; створення системи електронних сервісів (реєстри державних послуг, електронний кабінет) та забезпечення вільного доступу до цієї інформації державних установ і громадян; розробка освітніх проектів з метою підвищення цифрової грамотності громадян та проведення просвітницької роботи (лекції, вебінари, тренінги, конференції, онлайн-консультації); підвищення кваліфікації бібліотечних працівників, здатних створювати і упорядковувати цифрову інформацію та формувати інформаційно-пошукові системи за затребуваною тематикою. Надання послуг бібліотеками у системі е-урядування та створенні його інформаційної інфраструктури стало одним із провідних і перспективних напрямів діяльності публічних бібліотек.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Бібліотеки та їхні інформаційно-аналітичні підрозділи надають широкі інформаційні послуги органам державної влади, використовуючи широкий арсенал форм і методів роботи: здійснення моніторингу інформаційних потоків, що характеризують стан політичної, економічної, культурної сфер життєдіяльності суспільства; створення для різного призначення, як правило на запити державних структур, тематичних інформаційно-оглядових, інформаційно-аналітичних продуктів на основі обробки масивів інформації відносно найбільш актуальних і гострих проблем у суспільстві (проблеми взаємодії влади і громадянського суспільства щодо купівлі-продажу землі, приватизації об'єктів державної власності, оподаткування малого і середнього бізнесу, введення карантинних обмежень в умовах пандемії та ін.); розширення комунікації з інформаційними підрозділами державних органів, наприклад, з Департаментом інформації та взаємодії з громадськістю Секретаріату Кабінету Міністрів України, Інформаційним управлінням Верховної ради України з питань форм комунікації між владними структурами і громадськістю у сфері правового регулювання та правозастосування; створення *центрів правової інформації* в регіонах на базі регіональних бібліотек; аналіз ефективності інформаційної діяльності як результат зворотного зв'язку з державними владними структурами – користувачами інформаційних послуг.

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, процеси цифровізації в усіх сферах суспільного життя обумовили широке залучення інформаційних і освітніх центрів, у тому числі й бібліотек, до розбудови е-урядування. Саме е-урядування створює широкі можливості участі різних інституцій і громадян у державному управлінні у системі координат «держава – інституція», «держава – особа», «інституція – особа». Бібліотекам з їх потужними інформаційними ресурсами належить провідна роль в інформаційному супроводі та інноваційних процесах реформування

суспільства. Реалізація інформаційно-інтелектуального супроводу е-урядування здійснювалася у таких напрямках: залучення бібліотек до створення інформаційної інфраструктури е-урядування; кумуляція з широкого кола джерел інформації про генезу і розвиток, зарубіжний досвід е-урядування; створення і підтримка в актуалізованому стані (поповнення, модифікація, реструктуризація відповідно до запитів) проблемно-тематичних баз даних про е-урядування; створення системи електронних сервісів (реєстри державних послуг, електронний кабінет) та забезпечення вільного доступу до цієї інформації державних установ і громадян; розробка освітніх проектів з метою підвищення цифрової грамотності громадян та проведення просвітницької роботи (лекції, вебінари, тренінги, конференції, онлайн-консультації); підвищення кваліфікації бібліотечних працівників, здатних створювати і упорядковувати цифрову інформацію та формувати інформаційно-пошукові системи за затребуваною тематикою. Надання послуг бібліотеками у системі е-урядування та створенні його інформаційної інфраструктури стало одним із провідних і перспективних напрямів діяльності публічних бібліотек.

ВИСНОВКИ

1. Документаційне забезпечення органів державної влади має як історично *успадковані характеристики*, так і *нові*, які тісно пов'язані з цілим комплексом факторів, а саме: соціально-економічні трансформації, особливо у сфері власності і як наслідок – зміна правових відносин між державою і громадянським суспільством, між самими управлінськими структурами; впровадження в роботу зі службовими документами новітніх технологій, які змінили способи документування та організацію роботи з управлінськими документами; демократичні перетворення, які сприяли широкому залученню громадян в управлінські процеси. Останнє знайшло втілення в моделі е-урядування. Відкритий уряд – це не лише доступність і якість державних послуг, але й *зміна парадигми документаційно-інформаційного* і кадрового забезпечення діяльності органів державної влади. Нові вимоги до документаційного забезпечення владних структур орієнтовані на зміцнення демократичних принципів у суспільстві, покращення обслуговування громадян, забезпечення високого рівня комунікації.

2. Дієвість органів державної влади, ефективне державне управління, підтримка широкими верствами урядових програм і проектів залежать від оперативного, якісного інформаційного забезпечення. Важливу роль в інформаційному забезпеченні відіграють інформаційні, інформаційно-аналітичні підрозділи державних установ, які тісно взаємодіють із іншими інформаційними установами, аналітичними центрами. Ознакою сьогодення є те, що збільшується частка органів державної влади серед категорій користувачів бібліотечних і архівних установ. Це обумовлено тим, що існує державна підтримка (правова, економічна) інформаційних центрів, а останні, зосереджуючи у своїх фондах інформацію про діяльність державних установ, пропонують якісно нові інформаційні, інформаційно-аналітичні продукти для обслуговування всієї вертикалі державних органів. Особливого значення і поширення набуває *інформаційний менеджмент* владних структур. Його

використання сприяє формуванню єдиної інфраструктури як кожного органу управління, так і державної інформаційної інфраструктури в цілому, яка включає масиви управлінських документів та інших інформаційних ресурсів, інформаційних технологій, засобів комунікації, висококваліфікованих кадрів, що сприяє ефективному управлінню. Основними тенденціями інформаційного забезпечення органів державної влади є державна підтримка процесів інформатизації, мінімізація витрат на оброблення інформації, створення та розвиток інформаційних, інформаційно-аналітичних підрозділів у різних відомствах, забезпечення збереженості цінної інформації, потужна організація захисту інформації, управління інформацією стало розглядатися як один із основних методів управління.

3. Організація нормативно-правового регулювання, науково-методичного забезпечення інформаційно-документаційної діяльності органів державної влади, які перебрали на себе архівні установи, має важливе значення для ефективної роботи всієї системи державного управління. Правовою базою закріплення та розширення повноважень архівних установ у документаційному забезпеченні управління є архівне законодавство. Діяльність архівних установ суголосна з державною політикою в галузі інформації, документації, електронного документообігу, архівної справи. Провідна роль архівних інституцій у розробленні загальнодержавних і відомчих нормативних актів, гармонізації міжнародних стандартів у сфері інформації та документації, напрацюванні наукових методик, які охоплюють всі напрями роботи з управлінськими документами на традиційних та електронних носіях: уніфікація і стандартизація документів, регламентація процесів документаційного забезпечення, включаючи класифікацію документів, експертизу їх цінності, архівування.

4. Архівна галузь, яка визнана соціально-інформаційною, містить величезну за обсягом та унікальну за змістом ретроспективну інформацію. Архіви, як складова світових та державних стратегічних інформаційних ресурсів, покликані забезпечити ефективне управління, а відтак, ефективну

діяльність органів державної влади, їхні інформаційні потреби, сприяти реалізації конституційних прав і свобод. Завдячуючи новим інформаційним технологіям, архіви створюють умови для ефективного використання інформації, у тому числі й у сфері державного управління. Документи архівних фондів органів державної влади, які зберігаються в центральних, галузевих і місцевих архівних установах та інформаційно-аналітичні продукти, створені архівістами відіграють важливу роль в управлінні, оскільки за цією інформацією можна прослідкувати тенденції розвитку управління, визначити сильні і слабкі сторони управлінських процесів на різних історичних етапах розвитку країни, а відтак, сформулювати стратегію ефективного державного управління в усіх сферах життєдіяльності суспільства.

5. Бібліотеки та їхні інформаційно-аналітичні підрозділи надають широкі інформаційні послуги органам державної влади, використовуючи широкий арсенал форм і методів роботи: здійснення моніторингу інформаційних потоків, що характеризують стан політичної, економічної, культурної сфер життєдіяльності суспільства; створення для різного призначення, як правило на запити державних структур, тематичних інформаційно-оглядових, інформаційно-аналітичних продуктів на основі обробки масивів інформації відносно найбільш актуальних і гострих проблем у суспільстві (проблеми взаємодії влади і громадянського суспільства щодо купівлі-продажу землі, приватизації об'єктів державної власності, оподаткування малого і середнього бізнесу, введення карантинних обмежень в умовах пандемії та ін.); розширення комунікації з інформаційними підрозділами державних органів, наприклад, з Департаментом інформації та взаємодії з громадськістю Секретаріату Кабінету Міністрів України, Інформаційним управлінням Верховної ради України з питань форм комунікації між владними структурами і громадськістю у сфері правового регулювання та правозастосування; створення *центрів правової інформації* в регіонах на базі регіональних бібліотек; аналіз ефективності інформаційної

діяльності як результат зворотного зв'язку з державними владними структурами – користувачами інформаційних послуг.

6. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, процеси цифровізації в усіх сферах суспільного життя обумовили широке залучення інформаційних і освітніх центрів, у тому числі й бібліотек, до розбудови е-урядування. Саме е-урядування створює широкі можливості участі різних інституцій і громадян у державному управлінні у системі координат «держава – інституція», «держава – особа», «інституція – особа». Бібліотекам з їх потужними інформаційними ресурсами належить провідна роль в інформаційному супроводі та інноваційних процесах реформування суспільства. Реалізація інформаційно-інтелектуального супроводу е-урядування здійснювалася у таких напрямках: залучення бібліотек до створення інформаційної інфраструктури е-урядування; кумуляція з широкого кола джерел інформації про генезу і розвиток, зарубіжний досвід е-урядування; створення і підтримка в актуалізованому стані (поповнення, модифікація, реструктуризація відповідно до запитів) проблемно-тематичних баз даних про е-урядування; створення системи електронних сервісів (реєстри державних послуг, електронний кабінет) та забезпечення вільного доступу до цієї інформації державних установ і громадян; розробка освітніх проектів з метою підвищення цифрової грамотності громадян та проведення просвітницької роботи (лекції, вебінари, тренінги, конференції, онлайн-консультації); підвищення кваліфікації бібліотечних працівників, здатних створювати і упорядковувати цифрову інформацію та формувати інформаційно-пошукові системи за затребуваною тематикою. Надання послуг бібліотеками у системі е-урядування та створенні його інформаційної інфраструктури стало одним із провідних і перспективних напрямів діяльності публічних бібліотек.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

ДЖЕРЕЛА

ЗАКОНИ УКРАЇНИ, УКАЗИ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ, ПОСТАНОВИ, РОЗПОРЯДЖЕННЯ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

1. Конституція України : Основний Закон України від 28 червня 1996 року № 254 к. *Відомості Верховної Ради України*. 1996 р. 23 лип. № 30. Ст. 141.
2. Про внесення змін до Закону України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» від 16.03.2000. № К1561-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 23. Ст. 177
3. Про електронні довірчі послуги : Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 45. Ст. 400.
4. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України. *Офіційний вісник України*. К., 2003. № 25. Ст. 1174.
5. Про звернення громадян: Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 47. Ст. 256.
6. Про державну таємницю : Закон України від 21.01.1994. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text>.
7. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах : Закон України. *Відомості України*. 2005. № 26. Ст. 347; 2009. № 24. Ст. 296.
8. Про доступ до публічної інформації : Закон України. *Відомості Верховної Ради України*, 2011, № 32, ст. 314.
9. Про інформацію : Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650.
10. Про Концепцію Національної програми інформатизації : Закон України від 04.02.1998 № 75. *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 27–28. Ст. 181–182
11. Про Національний архівний фонд та архівні установи : Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 15 (зі змінами, внесеними згідно з Законами України «Про внесення змін до Закону України «Про Національний архівний фонд і архівні установи»»).
12. Про національну програму інформатизації : Закон України від 04 лютого 1998 р. № 74/98 – ВР, зі змінами, внесеними згідно із Законом № 2684 – III (2684 – 14) від 13 вересня 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 1. Ст. 3.
13. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки : Закон України від 09 січня 2007 р. № 537 – V. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 12. Ст. 102.
14. Про стандартизацію: Закон України (зі змінами). *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 31. Ст. 1058.

15. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17.03.2011. № 3166-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17>.
16. Про забезпечення умов для більш широкої участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики : Указ Президента України від 31 липня 2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/854/2004#Text>
17. Про вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення Президента України та органів державної влади. Указ Президента України від 14.04.2000 р. № 887/2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/887/2000#Text>
18. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 р. «Про Доктрину інформаційної безпеки України» : Указ Президента України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017>
19. Стратегія сталого розвитку «Україна-2020» : Указ Президента України від 12 січ. 2015 р. № 5/2015. Верховна Рада України. Законодавство України : Вебпортал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>
20. Про концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України. Указ Президента України № 92/2016 від 4 березня 2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92/2016#Text>
21. Про рішення РНБО від 27 січня 2016 року «Про Стратегію кібербезпеки України». Указ Президента України 15 березня 2016 р. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Ukazy/417.html?PRINT/>.
22. Деякі питання електронної взаємодії органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 18 липня 2012 р., № 670. *Урядовий кур'єр*. 2012. 28 лип. № 134.
23. Деякі питання щодо забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 жовтня 2004 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1378-2004-п#Text>
24. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67. *Офіційний вісник України*, 2018 р., № 16, ст. 560.
25. Положення про систему електронної взаємодії органів виконавчої влади : затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 18 липня 2012 р. № 670. *Урядовий кур'єр*. 2012. 28 лип. № 134.
26. Порядок засвідчення наявності електронного документа (електронних даних) на певний момент часу : затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 26 травня 2004 р. № 680. *Урядовий кур'єр*. 2004. 02 червня № 101.
27. Порядок надсилання електронною поштою службових документів : затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 17 липня 2009 р., № 733. *Урядовий кур'єр*. 2009. 05 серп. № 140.
28. Порядок організації електронної інформаційної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів : затверджений постановою

Кабінету Міністрів України від 10 травня 2018 р., № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/357-2018-п#Text>

29. Про електронний обмін службовими документами в органах виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 17.07.2009 р. № 733. *Офіційний вісник України*. 2009. № 54. Ст. 1867. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733-2009-п#Text>

30. Про затвердження Концепції формування системи національних електронних інформаційних ресурсів : розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.05.2003 р. № 259 – р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/259-2003-п#Text>

31. Про роботу центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення відкритості у своїй діяльності, зв'язків з громадськістю та взаємодії з засобами масової інформації. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 жовтня 2004 р. N 759-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/759-2004-п#Text>

32. Про Стратегію розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.03.2016. № 219-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/219-2016-р>.

33. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 вересня 2017 р. № 649-р URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/250287124>. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2010 р., № 2250–р. *Урядовий кур'єр*. 2011. 05 січ. № 1.

34. Про схвалення Концепції створення та функціонування інформаційної системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів : розпорядження Кабінету Міністрів України від 05 вересня 2012 р., № 634.

35. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 167-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-п#Text>

36. Про схвалення плану дій з впровадження в Україні Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд»» : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 5 квіт. 2012 р. № 220-р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/220–2012-р>.

37. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 трав. 2013 р. № 386-р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/386–2013-р>.

38. Державна уніфікована система документації. Основні положення: ДСТУ 3843-99. К., 2000.
39. Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлювання документів: ДСТУ 4163:2020.
40. Державна уніфікована система документації. Формуляр-зразок. Вимоги до побудови : ДСТУ 3844-99. К., 2000.
41. Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять : ДСТУ 2732:2004. К. : Держспоживстандарт України, 2005. 32 с.
42. Інформація та документація. Керування записами. Частина 1. Поняття та принципи : ДСТУ ISO 15489-1:2018 (ISO 15489-1:2016, IDT).
43. Інформація і документація. Науково-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять (Національний стандарт України): ДСТУ 5034:2008. URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=68012
44. Національний класифікатор управлінської документації ДК 010-2021. URL: <https://undiasd.archives.gov.ua/doc/klasifikator.pdf>
45. Перелік видів документів, пов'язаних із забезпеченням соціального захисту громадян, що мають надходити до архівних установ у разі ліквідації підприємств, установ, організацій, які не належать до джерел формування Національного архівного фонду : затверджений наказом Міністерства юстиції України 14 березня 2013 р., № 430/5; зареєстр. в Міністерстві юстиції України 18 березня 2013 р. за № 428/22960. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0428-13#Text>
46. Перелік документів, що створюються в діяльності Державного комітету архівів України, державних та інших архівних установ із зазначенням строків зберігання : затверджений наказом Держкомархіву України від 25 червня 2010 № 88 : зареєстрований в Міністерстві юстиції України 16 липня 2010 р. за № 530/17825. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0530-10#Text>
47. Перелік документів, що утворюються в діяльності Міністерства оборони України та Збройних Сил України із зазначенням строків зберігання документів : наказ Міністерства оборони України від 28.08.2019. URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/_mou_474.pdf
48. Перелік типових документів, що створюються під час діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, інших установ, підприємств та організацій із зазначенням строків зберігання документів. К., 2012. 286 с.
49. Положення про Центральну експертно-перевірну комісію Державної архівної служби України : затверджено наказом Міністерства юстиції України 24 травня 2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0833-12#Text>
50. Порядок надання інформаційних та інших послуг з використанням електронної інформаційної системи «Електронний Уряд» : затверджений наказом Державного комітету зв'язку та інформатизації

України від 15 серпня 2003 р., № 149, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 19 листопада 2003 р. за № 1066/8387. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1066-03#Text>

51. Порядок підготовки галузевих переліків документів із зазначенням строків їх зберігання : затверджений наказом Міністерства юстиції України від 23 квітня 2018 р. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України № 488/31940. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0488-18#Text>

52. Порядок роботи з електронними документами у діловодстві та їх підготовки до передавання на архівне зберігання : затверджений наказом Міністерства юстиції України від 11 листопада 2014 р., № 1886/5. Зареєстрований у Міністерстві юстиції України 11 листопада 2014 р. за № 1421/26198. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1421-14#Text>

53. Порядок роботи з електронними документами через систему електронної взаємодії органів виконавчої влади з використанням електронного цифрового підпису : затверджений наказом Міністерства юстиції України 01 листопада 2012 р., № 1600/5. Зареєстрований в Міністерстві юстиції 05 листопада 2012 р. за № 1854/22166 . *Офіційний вісник України*. 2012. 23 лист. № 87. Ст. 3561.

54. Правила організації діловодства та архівного зберігання документів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях : затверджені наказом Міністерства юстиції України від 18 червня 2015 р. № 1000/5. *Офіційний вісник України*. 2015. 10 лип. № 52.

55. Примірні номенклатура справ апарату обласної, Київської та Севастопольської міської державної адміністрації. К., 2013.

56. Примірні номенклатура справ апарату районної, районної у м. Києві і Севастополі державної адміністрації. К., 2013. 56 с.

57. Про затвердження Порядку приймання-передавання електронних документів Національного архівного фонду на постійне зберігання. Наказ Міністерства юстиції України від 30.12.2020, № 4555/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1317-20#Text>

58. Про прийняття національних нормативних документів України, гармонізованих з міжнародними та європейськими нормативними документами, та скасування національних стандартів України : Наказ ДП «УкрНДНЦ» від 22.08.2016. № 244. URL: <http://document.ua/pro-priinjattja-nacionalnihnormativnihdokumentiv-ukrayini-doc281020.htm>

59. Стратегія розвитку архівної справи до 2025 року. URL: <https://archives.gov.ua/ua/стратегія-розвитку-архівної-справи-д/>

60. Типова інструкція з діловодства в міністерствах, інших центральних та місцевих органах виконавчої влади : затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018, № 55. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-2018-п#n593>

61. [Типова інструкція з документування управлінської інформації в електронній формі та організації роботи з електронними документами в](#)

діловодстві, електронного міжвідомчого обміну : затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018, № 55. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-2018-п#n593>

62. Типова інструкція про порядок ведення обліку, зберігання, використання і знищення документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію : затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 19 жовтня 2016 р., № 736. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/736-2016-п#Text>

63. Типове положення про експертну комісію державного органу, органу місцевого самоврядування, державного і комунального підприємства, установи та організації : затверджено наказом Міністерства юстиції України від 19 червня 2013 р.

64. Типовий порядок здійснення електронного документообігу в органах виконавчої влади : затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2004 р., № 1453. *Урядовий кур'єр*. 2004. 10 лист. № 214.

65. Методичні рекомендації з розроблення галузевих переліків документів та типових (примірних) номенклатур справ. Укрдержархів УНДІАСД; уклад. О. М. Загорецька. К., 2012. 31 с.

ЛІТЕРАТУРА

66. Автократов В. Н. Теоретические проблемы отечественного архивоведения. М., 2001. 392 с.

67. Антоненко І. До історії розроблення міжнародного стандарту ISO 15489-2001 «Інформація та документація – управління документацією». *Архівознавство. Архографія. Джерелознавство*. К., 2003. Вип. 6. С. 73–83. *Її ж*. Нові підходи до проведення експертизи цінності документів (зарубіжний досвід). *Архівознавство. Археографія. Джерелознавство*. Міжвідомчий збірник наукових праць. К., 2007. Вип. 9. С. 27–38. *Її ж*. Сучасні нормативно-правові акти з керування документаційними процесами (зарубіжний досвід). *Студії з архівної справи та документознавства*. 2006. Т. 14. С. 48–58. *Її ж*. Керування документацією за кордоном: історія, законодавство, теоретичні основи та технології. Дис... канд. істор. наук. 07.00.10. І.Є. Антоненко. К., 2005. 172 с. *Її ж*. Проект концепції впровадження в Україні норм міжнародного стандарту ISO 15489 «Інформація та документація. Управління документацією». *Студії з архівної справи та документознавства*. К., 2004. Т. 11. С. 172–177.

68. Бібліотека в реалізації державотворчої інформаційної політики: [монографія]. [Т. Гранчак, В. Бондаренко, С. Горова та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2016. 339 с.

69. Бібліотека у правовому полі: довідкове видання (законодавчі, інструктивно-регламентуючі документи) (2006–2010) / НПБ України ; уклад. О. С. Онищенко. К., 2010. 169 с.

70. Бібліотеки Вінниччини стануть центрами доступу громадян до електронного урядування. Урядовий портал . URL http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?article_id=246251169&cat_id=244277216.
71. Бібліотеки Волині навчатимуть основам е-урядування // Національний центр електронного урядування. URL: <http://nc.gov.ua/news/index.php?ID=694>.
72. Бібліотеки Чернігівщини за допомогою сучасних технологій допоможуть людям. Національний центр електронного урядування. URL: <http://nc.gov.ua/news/index.php?ID=684>.
73. Бірюкова Т. Л. Бібліотека в системі документних комунікацій: функціональний аспект : автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2015. 16 с.
74. Бойко В. Ф. Розроблення нової редакції Класифікатора управлінської документації. *Архіви України*. 2016. Вип. 5–6. С.153–158.
75. Вилегжаніна Т. І. Інновації в новій парадигмі діяльності бібліотек. *Бібліот. планета*. 2017. № 1. С. 4–5.
76. Вилегжаніна Т. І. Трансформація функцій публічних бібліотек у реаліях сьогодення. *Бібліот. планета*. 2018. № 1. С. 4–5.
77. Воскобойнікова-Гузева О. В. Бібліотечно-інформаційна діяльність: системний підхід. Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2011. Вип. 29. С. 5–13.
78. Гранчак Т. Ю. Бібліотека в інформаційному супроводі управління суспільними процесами : політико-комунікаційний аспект : монографія. НАН України, НБУВ. Київ, 2014. 182 с. : іл.
79. Гранчак Т. Бібліотека і політична комунікація : монографія. Т. Гранчак; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. К., 2012. 481 с.
80. Денисенко О. В. Нормативне забезпечення роботи з електронними документами. *Архіви України*. 2016. Вип. 1. С. 43–49.
81. Денисенко О. В. Унормування порядку роботи з документами, що містять службову інформацію. *Архіви України*. 2017. Вип. 1. С. 88–94.
82. Добровольська В. В. Державна політика в галузі культури України: стан та розвиток системи управління документацією : монографія. М-во культури України, Нац. акад. керів. кадрів культури і мистецтв. Київ : НАКККіМ, 2017. 233 с.
83. Добровольська В. В. Керування документацією в органах управління культурою України: соціально-комунікаційний аспект: автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій : 07.00.02 ; НАКККіМ. Київ, 2012. 16 с.
84. Дубова С. В. Автоматизація документообігу в органах державного управління: етапи впровадження. *Вісник Книжкової палати*. 2006. №2. С. 33–35.
85. Дутов М. М. Правові проблеми електронного документообігу. *Право України*. 2002. № 6. С. 122–124.

86. Електронний документообіг у державному управлінні: Навч. посіб. / І. В. Клименко, К. О. Линьов, І. Д. Горбенко, В. В. Онопрієнко; Національна академія державного управління при Президентові України. К., 2009. 226 с.

87. Енциклопедія державного управління. У 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Т. 2. Методологія державного управління ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк, Ю. П. Сурмін, П. І. Надолішній та ін. Київ : НАДУ, 2011. 692 с.

88. Єганов В. В. Проблеми та перспективи впровадження системи електронного урядування в Україні. *Державне будівництво*. 2012. № 2. С. 1–10.

89. Загорецька О. М. Нормативне та науково-методичне забезпечення організації діловодства в Україні у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.: Дис... канд. іст. наук. К., 2005.

90. Загорецька О. М. Сучасні проблеми організації діловодства в Міністерствах та Державних комітетах України. *Студії з архів. справи та документознавства*. 1998. Т. 3. С. 80–81.

91. Застосування принципів і критеріїв експертизи цінності документів на сучасному етапі. Методичні рекомендації / Державний комітет архівів України УНДІАСД; укладачі Селіверстова К. Т., Андрієвська Л. В., Ковтун М. В., Христова Н. М. – К., 2009 (Схвалено на засіданні Нормативно-методичної комісії Держкомархіву України від 28.10.2009 р., протокол № 4)

92. Звіт про бібліотечно-бібліографічну та інформаційну діяльність Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського за 2011 рік / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; уклад. : О. М. Василенко, О. О. Ісаєнко, Ж. В. Самохіна та ін. Київ, 2012. 69 с.

93. Іванова Т. В., Піддубна Л. П. Діловодство в органах державного управління та місцевого самоврядування : підручник. Київ, 2007. 415 с.

94. Інноваційна діяльність у бібліотеках. URL : <http://www.zounb.zp.ua /node/1094>.

95. Інформаційно-комунікаційна діяльність наукових бібліотек в умовах розвитку суспільства знань : монографія / О. М. Василенко, Т. В. Добко, Н.Я. Зайченко та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2017. 410 с.

96. Інформація та документація. Бібліотечно-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять : ДСТУ 7448:2013. Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. 41 с.

97. Інформація та документація. Керування записами. Ч. 1. Поняття та принципи : ДСТУ ISO 15489-1:2018. Чин. від 01.01.2019. Київ : УкрНДНЦ, 2018.

98. Калакура Я. С., Ковтанюк Ю. С. Архівний менеджмент в умовах електронного урядування. *Архіви України*. 2019. Вип 3. С. 18–57.

99. Каращук О. М. Інформаційно-аналітична діяльність бібліотечних установ в процесі прийняття управлінських рішень. *Інформаційний простір*

бібліотеки : тези VII Міжнар. наук.-практ. конф., 18–19 трав. 2017 р., Львів, Україна / Нац. ун-т «Львів. політехніка», Наук.-техн. б-ка. Львів, 2017. С. 111–112.

100. Клапець Е. Електронний документообіг в органах виконавчої влади України: етапи розвитку та перспективи впровадження. *Вісник державної служби України*. 2009. № 2. С. 72–76.

101. Клименко І. В., Линьов К. О. Система електронного документообігу в державному управлінні: Навч.-метод. посіб. / І. В. Клименко, К. О. Линьов. К.: Вид-во НАДУ, 2006. 32 с.

102. Клименко І. В. Технології електронного урядування / І. В. Клименко, К. О. Линьов. К. : Центр сприяння інституційному розвитку державної служби, 2006. 192 с.

103. Клімушин П. С. Електронне урядування в інформаційному суспільстві : монографія / П. С. Клімушин, А. О. Серенок. Х.: Вид-во ХарРІНАДУ «Магістр», 2010. 312 с.

104. Клімушин П. С. Нормативно-методичні основи забезпечення електронного документообігу в державному управлінні / П. С. Клімушин, М. В. Мордвинцев. *Теорія та практика державного управління*. 2011. Вип. 1. С. 49–54.

105. Ковтанюк Ю. С. Електронне документознавство в Україні: сутність наукового напрямку, історія формування, перспективи розвитку: Автореф. дис. ... канд. наук з соціальних комунікацій. 27.00.02. /Ю.С. Ковтанюк. К., 2012. *Його ж.* Ковтанюк Ю. С. Проект нормативно-правового акта України «Порядок роботи з електронними документами та їх підготовки до передачі на архівне зберігання». *Студії з архівної справи та документознавства*. Т. 20. 2012. С. 269–278.

106. Кудлай В. О. Ідентифікація електронних документів в умовах впровадження ДСТУ ISO серії 30300. *Термінологія документознавства та суміжних галузей знань* : зб. наук. пр. Київ, 2017. Вип. 10. С. 181–186.

107. Кукарін О. Б. Електронний документообіг та захист інформації / О. Б. Кукарін; ред. Н. В. Грицяк. К. : НАДУ, 2015. 84 с.

108. Кулешов С. Г., Бойко В. Ф. Періодизація уніфікації офіційних документів в Україні. *Архіви України*. 2015. Вип. 1. С. 111–128.

109. Лаба О. В. Нормативно-правове забезпечення електронного діловодства в Україні. Інформаційні технології і системи в документознавчій сфері: *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (30 березня – 1 квітня 2011 р.)*. Донецький національний університет, 2011. С. 56–58.

110. Майстренко А. А. Нормативно-правове забезпечення електронного документообігу в Україні: інформаційно-аналітичний огляд / А. А. Майстренко. *Архіви України*. 2016. Вип. 3–4. С. 58–82.

111. Мар'їна О. Ю. Бібліотеки України в цифровому медіапросторі: теоретико-методологічні засади розвитку : дис. ... ступеня докт. наук із соц. комунікацій : 27.00.03. Харків : ХДАК, 2018. 514 с.

112. Марчук Ю. М. Забезпечення регіональних органів управління ситуативною інформацією: бібліографознавчий підхід : Автореф. дис. ... канд. пед. наук : 07.00.08 / Ю. М. Марчук ; Київ. нац. ун-т культури і мистец. Київ 2003. 21 с. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/ard/2003/03/mymibp.zip>.

113. Медведєва В. Становлення інформаційно-комунікаційних технологій у діяльності інформаційно-аналітичних служб бібліотек (на прикладі Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади НБУВ) : монографія. НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. К., 2013. 180 с.

114. Методичні рекомендації з розроблення галузевих переліків документів та типових (примірних) номенклатур справ / Укрдержархів УНДІАСД; упоряд.: О. М. Загорецька. К., 2012. 31 с.

115. Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору : *Матер. Міжнар. наук. конф. Київ, 21–23 жовтня 2014 р.* : зб. НАН України, НБУВ, АБУ та ін. Київ, 2014.

116. Наконечна О. А. Моделювання ефективного електронного документообігу для управління діяльністю органів державної влади / О. А. Наконечна, С. В. Петрук. *Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту*. 2015. Вип. 2(19). С. 169 – 181.

117. Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / редкол. : В. Попик, Г. Боряк, В. Горовий та ін. ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. Київ, 2017. Вип. 48. 856 с.

118. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського в науково-інформаційному просторі (2000–2018) : [монографія] / В. М. Горовий, В. В. Струнгар, К. В. Лобузін [та ін.] ; відп. ред. В. М. Горовий ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2019. 344 с.

119. Національний інформаційний суверенітет у контексті розвитку новітніх інформаційних технологій / [О.С. Онищенко, В. М. Горовий, В. І. Попик та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. К. : НБУВ, 2011. 160 с.

120. Орлов О. В. Огляд проблеми впровадження систем електронного документообігу в органах державної влади. *Теорія та практика державного управління*. 2014. Вип. 3 (46). С. 10–18.

121. Пальчук В. Е. Бібліотеки в інформаційно-аналітичному забезпеченні органів державної влади : монографія / В. Е. Пальчук ; наук. ред. В. М. Горовий. Київ: НБУВ, 2014. 280 с. URL: [er-0003156 \(2\).pdf](#)

122. Парафійник Н. І. Документно-інформаційні комунікації : навч. посіб. / Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського ; Харк. авіац. ін-т. Ч. 1. Харків, 2010. 56 с.

123. Писаренко В. Переваги електронного документообігу в діяльності органів державної влади та проблеми впровадження. *Публічне управління : Збірник наукових праць Асоціації докторів наук з державного*

управління. Х. : Вид-во «ДокНаукДержУпр». Випуск 3(11). Вересень, 2012. 200 с. С. 31–35.

124. Піддубна Л. П. Система державного управління та система документаційного забезпечення управління: взаємозв'язок, взаємообумовленість, взаємозалежність. URL: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Nvamu_upravl/2011_1/19.pdf.

125. Плахтій А. М. Публічні бібліотеки в системі інформаційно-комунікаційного забезпечення електронного урядування в Україні. Автореф. дис. ... канд. наук із соціальних комунікацій. К., 2021

126. Поліщук І. О. Електронне урядування в Україні: проблеми та перспективи / І. О. Поліщук, В. К. Лур'є. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2016. № 3 (30). С. 229–230.

127. Поліщук Н. Нормативно-правова та методична база документаційного забезпечення в державному управлінні. *Державне управління і право : зб. наук. праць*. Київ, 2006. Вип. 1. С. 115–118.

128. Почепцов Г. Г. Стратегічні комунікації: стратегічні комунікації в політиці, бізнесі та державному управлінні. Київ : Альтерпрес, 2008. 216 с.

129. Радченко С. В. Особливості систем електронного документообігу у державних органах України. *Архіви України*. 2013. Вип. 4. С. 39–53.

130. Риженко О. Стратегічні пріоритети сучасного розвитку електронного урядування в Україні. *Ефективність державного управління*. 2015. № 43. С. 99–103.

131. Савицький В. Т. Документаційне забезпечення діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування України : монографія. Київ : КНТ, 2008. 324 с.

132. Сельченкова С. В. Нові правила організації діловодства та архівного зберігання документів. *Архіви України*. 2015. Вип. 4. С. 44–53.

133. Сельченкова С. В. Нормативне регулювання діловодства в органах виконавчої влади. *Архіви України*. 2011. Вип. 6. С. 50–59.

134. Сельченкова С. В. Переліки документів у діловодстві : історія, класифікація, концептуальні та методичні засади підготовки : Автореф. дис. ... канд. іст. наук : 07.00.10. Держкомархів України. УНДІАСД. К., 2005. 20 с.

135. Сельченкова С., Селіверстова К. Експертиза цінності управлінських документів: історія, теорія, методика. Науково-методичний посібник. Київ-Рівне, 2011. 169 с.

136. Соловійов С. Стратегічні комунікації в публічному управлінні: впровадження в Україні. *Актуальні проблеми держ. управління*. 2016. № 3 (67). С. 93–96.

137. Формування стратегічного наративу інформаційного забезпечення реінтеграції тимчасово окупованих територій у загальноукраїнський контекст: [монографія] / [В. Горовий (кер. проекту), О. Онищенко, Ю. Половинчак та ін.]; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2017.

138. Цапко Є. Є., Климова К. І. Державні інституції та питання нормативного регулювання інформаційно-документаційного забезпечення управління. *Економіка. Менеджмент. Бізнес.* К., 2021. № 3(37). С. 52–57.